

V-39537

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

G. R. SMOLITSKI

AMETIALASED KURITEOD

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1946

V-39537

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

TOIMETAJA I. T. GOLJAKOV

S. Neba n.

G. R. SMOLITSKI

AMETIALASED KURITEOD

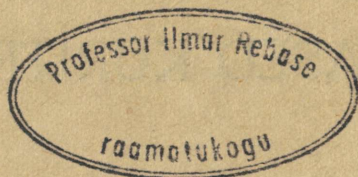

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1946

Tõlgitud teose järgi: Г. Р. Смолицкий, Должностные преступления.
Юридическое издательство НКЮ СССР. Москва, 1940.

 EESTI ÕIGUSKESKUSE
RAAMATUKOGU

Invent. nr. 2860 kinn. õ

1. peatükk.

AMETIALASED KURITEOD JA AMETIISIKUD.

Sissejuhatus.

Sotsialistlikus riigis on nõukogude teenistujatele pandud tohutu tähtsusega ülesanded.

Nõukogude teenistujad on kõrgemate riigiorganite direktiivide täitjad ja nad on kutsutud teenindama kogu nõukogude rahva vajadusi.

On tarvilik osutada sügavale printsipiaalsele erinevusele nõukogude teenistujate ja kapitalistlike maade bürokratlik-tšinovnikliku riigiaparaadi vahel, kus riigiametnik ei teeninda rahva huvisid, sest seal taotleb riigiaparaat hoopis vastupidiseid sihte. Kapitalistlikes maades riigivõim kaitseb ekspluataatorite — vabrikantide, pankurite, mõisnike ja kulakute huvisid ning riigiaparaadi kogu tegevus on suunatud töötajate laiade masside rõhumisele ja orjastamisele.

Meie Nõukogude Liidu elanikkonna hulgas evib Nõukogude intelligents tähtsat osa. Nõukogude intelligents kujutab enesest võimsat kultuurijõudu, kes võtab aktiivselt osa meie kodumaa sotsialistlikust ülesehitusest. Nõukogude teenistujad, meie riigiaparaadi, riiklike ja ühiskondlike ettevõtete ja organisatsioonide ametiisikud moodustavad osa sellest kultuurijõust — nõukogude intelligentsist.

Nõukogude teenistujate poolt teostatavad ülesanded panevad neile tohutu vastutuse, sest rahvas usaldab neile kohuste täitmise, mis puudutavad tema elulisi huve.

Seda usaldust peab nõukogude teenistuja hindama ja püüdma seda õigustada.

Arvestades teenistujate tähtsat osa nõukogude riigis, võitlesid partei ja riik halvustava suhtumise vastu nõukogude teenistujatesse, igasuguste katsete vastu vähendada nende tähtsust.

1. Ametialase kuriteo mõiste.

Nõukogude seadus on nõukogude rahva tahte avaldus. Seepärast on iga ükskõik kelle poolt sooritatud seadusvastane tegu rahva vastu suunatud tegu.

Nõukogude teenistujad teenindavad nõukogude rahvast. Seetõttu iga seadusvastane tegu, mis on nõukogude teenistuja poolt teenistusosalal toime pandud, tekitab kahju sotsialistlikule riigile ja rahva huvidele.

Paljudel juhtumel võtavad need teod ühiskonnaohtliku iseloomu ja neid tuleb vaadelda kuritegudena, mis toovad kaasa kriminaalvastutuse.

Liiduvabariikide kriminaalkoodeksid sisaldavad rea paragrahve, mis käsitlevad ametialal toimepandavaid kuritegusid ja sätivad nende eest karistusi. Neid kuritegusid nimetatakse ametialasteks kuritegudeks, ja võitlust nendega on käsitletud Kriminaalkoodeksi eri peatükis.

Ametialase kuriteona käsitatakse ametiisiku teenistusosalast tahtlikku või ettevaatamata tegevust, mis avaldub seaduse rikkumises või selle mittetäitmises riikliku või ühiskondliku asutuse, ettevõtte või üksikisikute seaduslike õiguste või huvide kahjuks.

2. Ametiisiku mõiste.

Ametialase kuriteo tädeviijaks võib olla üksnes ametiisik. Kes on ametiisik? Ülalpool rääkisime nõukogude teenistujaist. Kahtlemata on iga teenistuja nõukogude ametiisik, kuid mõiste „ametiisik“ on laiem kui mõiste „teenistuja“.

VNFSV KrK § 109 märkus 1 määratleb ametiisiku mõiste järgmiselt:

„Ametiisikute all mõistetakse isikuid, kes alaliselt või ajutiselt on ametis riiklikus (nõukogude) asutuses või

ettevõttes, samuti organisatsioonis või ühenduses, kelledele seadusega on pandud teatavad kohused, õigused ja volitused majanduslike, administratiivsete, professionaalsete või teiste üleriiklike ülesannete teostamisel.“

Sotsialistliku ühiskonna tingimustes on riigiaparaadi tegevus ja sotsialistlike ühiskondlike organisatsioonide tegevus allutatud sotsialistliku ülesehituse ainsale ülesandele ja seab enesele ainsaks lõppeesmärgiks kommunistliku ühiskonna ehitamise. See riigiaparaadi ja ühiskondlike organisatsioonide ülesannete ja eesmärkide ühtsus annab täie õiguse pidada ametiisikuteks mitte ainult riigi asutuste ja ettevõtete töötajaid, vaid ka ühiskondlike organisatsioonide töötajaid, kes teostavad üldriikliku tähtsusega ülesandeid. See juhtlause on väljendatud ka ametiisiku ülaltoodud määratluses (VNFSV KrK § 109, märkus 1), millele vastavalt ametiisikuks nimetatakse isikuid, kes on ametis mitte üksnes riiklikes asutustes või ettevõtetes, vaid ka ühiskondlikes organisatsioonides.

Kuid kas võib pidada kõiki asutuste ja organisatsioonide töötajaid ametiisikuiks?

Seaduses on öeldud, et ametiisikuks nimetatakse neid isikuid, kes on ametis alaliselt või ajutiselt. Amet eeldab mingite administratiivsete, organisatsiooniliste majanduslike või teiste teenistuslike kohuste täitmist. Seepärast ei saa töölisi, kolhoosnikke käsitada ametiisikutena, vaatamata sellele, et nad töötavad riiklikes või ühiskondlikes ettevõtetes. NSVL Ülemkohtu 50. pleenumi määruses 27. märtsist 1935. a. kolhooside ja sovhooside tööliste kohta on juhustatud, et kolhoosides ja sovhoosides on ametiisikuina käsitatavad üksnes need töötajad, kes täidavad administratiiv-majanduslike või operatiiv-korraldavaid funktsioone.

Ametiisikuteks võivad olla mitte ainult palga, vaid ka valimiste alusel töötajad, mitte üksnes isikud, kes saavad oma töö eest töötasu, vaid ka need, kes töötavad tasuta.

Lähtudes kõigest eelöeldust võime ametiisikut määratleda järgmiselt:

Ametiisikuna on käsitatav isik, kes on riikliku või ühiskondliku asutuse, ettevõtte või organisatsiooni teenistuses kas

alatiselt või ajutiselt, nimetamise või valimise korras, palgaga või palgata ning kelle tööalaks on administratiivsete, organisatsiooniliste, majanduslike või teiste teenistuslike ülesannete täitmine.

Ametiisikute üldhulgast tuleb eraldada kitsam ring isikuid — võimu esindajad. NSVL Konstitutsioonis ja liidun- ning autonoomsete vabariikide konstitutsioonides on nimetatud kõrgemaid ja kohalikke riigivõimu-organeid ja riigivalitsemis-organeid, kes on riigivõimu täidesaatvad ja korraldavad organid. Kuid mitte kõiki mainitud organite töotajaid ei saa käsitada võimu esindajatena. Võimu esindajatena tuleb mõista riigivõimu- või riigivalitsemis-organite ametiisikuid, kui nad teostavad oma seisundi tõttu võimu või valitsemise ülesandeid, näiteks kui nad evivad õigust kas isiklikult või kollegiaalselt välja anda määrusi, käskkirju või teha korraldusi, mis on kohuslikud kõigile kodanikele. Seega kuuluvad võimu esindajate mõistesse töötava rahva nõukogude saadikud, kohtunikud, prokurörid, SARK-i, miilitsa operatiivtöötajad jne. Sellest vaatekohast on võimu esindajaks näiteks rajooni täitevkomitee presiidiumi liige, kuid sama asutuse raamatupidaja ei ole võimu esindaja, kuigi ta töötab võimuorganis ametiisikuna.

Kuid kas võib järeldada, et iga ametiisik võib olla iga ametialase kuriteo täideviijaks? Ametialaste kuritegude hulgas on sääraseid, millede täideviijaks võivad olla üksnes teatava kategooria ametiisikud (näit. õigusevastase kohtuotsuse võib teha üksnes kohtunik). Välja arvatud sääraseid vähesed spetsiaal-ametialased kuriteod, võib teiste ametialaste kuritegude täideviijaks olla iga ametiisik.

Ametialane kuritegu on selline tegu, mille tagajärjel tekitatakse või võidakse tekitada tõsine kahju asutusele või ettevõttele või üksikisikute seaduslikele õigustele ja huvidele. Ametiisiku tegevusega tekitatava kahju suurus on teatavas sõltuvuses tema õiguste ja ülesannete ulatusest. Mida laiem ja vastutusrikkam on ametiisiku kohustuste ring, seda suuremat kahju võivad tekitada tema ametialased kuriteod. Teiselt poolt täidavad mõned ametiisikud sääraseid kohustusi, millede rikkumine tavaliselt ei saa

enesega kaasa tuua tõsiseid tagajärgi. Nii ei too ega saa tavaliselt kaasa tuua tõsiseid tagajärgi käskjala või koristaja teenistuslik korratus. Kuid üksikjuhtudel võib ka nende tegudel olla selliseid tagajärgi. Näiteks kättemaksutundest süüdimõistetud vastu peab kohtukäskjalg nädalapäevi enese käes kohtu määruse vahi alt vabastamise kohta. Kas esineb siin teenistusliku seisundi kuritarvitus? Kahtlemata esineb.

Seetõttu tuleb igal üksikjuhtumil lahendada küsimus, kas ametiisiku ühed või teised teod on ametialased kuriteod, olenevalt nendest tagajärgedest, mida tekitas või võis tekitada ametiisiku tegevus.

Kas saavad ametialaste kuritegude osaliseks olla eraisikud? Seadus (VNFSV KrK § 17) nimetab osalisteks kihutajaid ja kaasaaitajaid. Ametialasele kuriteole võivad kihutada ja kaasa aidata ka eraisikud. Seetõttu võib ka neid tunnistada ametialase kuriteo osalisteks.

Kuid mitte igal juhtumil ei saa kvalifitseerida osavõttu ametiisiku kuriteost osavõtuna ametialasest kuriteost. Nii näiteks vastutab ametiisik koos eraisikutega toimepandud skandaalitsemise puhul kuritegude konkurentsi alusel huligaansuse ja võimu diskrediteerimise eest; osalised-eraisikud aga vastutavad üksnes huligaansuse eest, sest nad ei ole võimu esindajad.

2. peatükk.

VÕIMU VÕI TEENISTUSLIKU SEISUNDI KURITARVITUS.

Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitus on ametiisiku peale pandud kohuste, eriti tema teenistuslike õiguste ja volituste ärakasutamine kuriteolistel eesmärkidel. Mõistagi, et nende tegude toimepanemisel kontrrevolutsioonilise sihiga ei vastuta süüdlane enam ametialaseid kuritegusid käsitlevate kriminaalkoodeksi paragrahvide, vaid kontrrevolutsioonilisi kuritegusid käsitlevate paragrahvide alusel.

Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse mõiste hõlmab üksnes ametiisiku säärast tegu, mida ta võis sooritada ainult teatavate kohuste täitmise või temale teatavate õiguste ja volituste andmise tõttu. Kui külanõukogu esimees annab isiklikel motiividel, näiteks kättemaksust, kodanikule meelega halvustava sotsiaalse päritolu tõendi, siis seda tegevust tuleb käsitada võimu kuritarvitusena, sest külanõukogu esimees võis selle teo toime panna üksnes seetõttu, et ta kohaliku võimu esindajana oli volitatud anda neid tõendeid. Kui brigadiir, saades oma brigaadi kõikide tööliste töötasu, süstemaatiliselt „eksib“ seda välja makstes, siis tuleb tema tegevust iseloomustada teenistusliku seisundi kuritarvitusena, kuna tal võimalus oli töölisi petta ainult seetõttu, et ta oli teenistuslikult kohustatud töötasusid välja võtma ja neid välja jagama. Kui aga teenistuja annab oma seltsimehele üle ainult osa tema palgarahast, mille ta on välja võtnud volituse põhjal, jättes teise osa enda kasuks, öeldes seltsimehele, et raha anti vähem välja, siis niisugust tegevust ei saa käsitada teenistusliku seisundi kuritarvitusena, sest teenistujal ei lasu ametialaselt oma seltsimehe eest töötasu väljavõtmise kohustust. Kuigi teenistuja on ametiisik, tuleb antud juhul tema kuritegu käsitada kelmusena, mis kuulub varavastaste kuritegude kategooriasse.

Seadus käsitab võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituses tingimata nõutava tunnuseks seda, et süüdlase teod peavad olema sellised, mis ei ole tingitud teenistuslikest vajadustest ja enesega kaasa toovad või võivad tuua kahjulikke tagajärgi (VNFSV KrK § 109).

Ühe säärase tagajärjena mainib seadus asutuse või ettevõtte korrapärase töötamise ilmset rikkumist. See rikkumine võib olla tööjõu ebaõige jaotuse tagajärjeks, mis soodustab bürokraatlikkust ja asjaajamise venivust, ta võib seisneda antud asutusele või ettevõttele mitte ettenähtud kohustuste täitmisel, tootmis-finantsplaani süstemaatilises mittetäitmisel jne. Kuid sealjuures tuleb silmas pidada, et seadus näeb ette asutuse töötamise „ilmset“ rikkumist, sellist, mis on kõigile silmanähtav ja vaieldamatu. Osutamine korrapärase töötamise rikkumisele kui teenistusliku kuritarvituse tagajärjele ei käi ainult selle asutuse või ette-

võtte kohta, kus teenib ametiisik. Asutuse või ettevõtte töö on tihti sõltuv teistest asutustest ja ettevõtetest. Nii näiteks on vabrikute tootmis-finantsplaani mittetäitmine olenev tema mitteõigeaegsest varustamisest toorainetega asjaosalise organisatsiooni poolt. Kolhoosi töö edu oleneb sageli sellest, kuidas teda teenindatakse masina-traktorijaama poolt. Seepärast masina-traktorijaama direktori või varustava organisatsiooni ametiisiku kuriteoline tegevus võib enesega kaasa tuua korrapärase töötamise ilmse rikkumise. Niisugustel juhtudel tuleb käsitada mainitud ametiisikute tegevust teenistusliku seisundi kuritarvituseksena.

Osutamine korrapärase töötamise rikkumisele kui ametialase kuritarvituse tagajärjele ei puuduta üksnes asutust või ettevõtet kui tervikut. Mõnel juhul võib asutuse või ettevõtte mõne osakonna tegevuse ilmne rikkumine anda ametialase kuritarvituse koosseisu. Nii näiteks tuleb mingi universaalkaubamaja osakonna juhataja poolt kaupade süstemaatilist mahasahkerdamist käsitada tema teenistusliku seisundi kuritarvituseksena.

Ametiisiku poolt võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse tagajärjeks võib olla varalise kahju tekitamine asutusele või ettevõttele. Nagu korrapärase töötamise ilmne rikkumine, nii võib ka varalise kahju tekitamine riivata mitte üksnes ametiasutust või ettevõtet, kus teenib antud ametiisik, vaid ka teist asutust või ettevõtet.

Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituseksena võib käsitada ka ametiisiku tegusid, mis rikkusid avalikku korda. Eriti sisaldavad liiduvabariikide kriminaalkoodeksid rea paragrahve, mis näevad ette kuritegusid ühiskondliku korra vastu, näiteks kohalike riigivõimu-organite määruste mittetäitmine. Kui ametiisikud sallivad niisuguseid rikkumisi ja need rikkumised on seoses nende teenistuslike kohuste täitmisega, siis tuleb neid käsitada võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituseksena. Nii näiteks peab vaatlema teatavil juhtudel teenistusliku seisundi kuritarvituseksena transportkontori juhataja tegevust, kelle korraldusel tema juhtimisel olevad autojuhid süstemaatiliselt rikuvad tänavail liikluskorda või kasutavad autode pargistamiseks selleks mitte ettenähtud kohti.

NSVL Konstitutsioon kindlustab NSVL kodanikele seaduse poolt rangelt tagatud ja kaitstud põhiõigused.

Erinevalt kapitalistlikest riikidest on Stalinliku Konstitutsiooni poolt tagatud NSVL kodanike õigused, reaalsed õigused. Nõukogude riigiaparaadi kogu tegevus on suunatud nõukogude rahva teenimisele. Kooskõlalisel töötajate huvidega peavad tegutsema ka ühiskondlikud organisatsioonid.

Sotsialistlikus riigis pole kujutletav, et mingi asutuse või ettevõtte normaalne tegevus võiks olla seotud kodanike seaduslike huvide ja õiguste kitsendamise ja kärpimisega. Just vastupidi, kodanike õiguste ja seaduslike huvide iga rikkumine ametiisikute poolt on nende ebaõige seadusvastase või kuriteolise tegevuse tulemus. Seepärast nõukogude seadus käsitab võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitusena ametiisiku tegevust, kes sallis üksikodanike seadusega kaitstud õiguste ja huvide rikkmist.

Seega jõuame kooskõlas eelöelduga seaduse poolt antud võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse määranguni. Vastavalt VNFSV KrK §-le 109 on võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituseks „... seesugused ametiisiku teod, mida ta võis toime panna ainuüksi oma teenistusliku seisundi tõttu ja mis, mitte olles tingitud teenistuslikest vajadustest, tõid kaasa tagajärjena asutuse või ettevõtte korrapärase töötamise ilmse rikkumise või tekitasid sellele varalist kahju või tõid kaasa ühiskondliku korra või üksikuile kodanikele seadustega tagatud õiguste ja huvide rikkmise“.

Kuid mitte kõigil juhtudel ei näe meie kriminaalseadus ametiisikute suhtes ette ühesugust vastutust nende võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse eest. Olenevalt seisundist, samuti ka tekkinud tagajärgedest näeb seadus ette suurendatud või vähendatud karistuse. Seepärast, andes võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse ülaltoodud üldmõiste, esitab seadus rea tingimusi, milledest olenevalt sätitakse üks või teine karistus.

Üheks niisuguseks tingimuseks on kuritegude süsteemaatilisus. Kuritegude süsteemaatilisus tõendab, et antud ametiisik kaldus kuriteolisele tegevusele mitte juhuslikult, mitte asjaolude ebasoodsa kokkusattumise tõttu, vaid et need kuriteod muutusid süsteemiks, käitumise jooneks, mis ametiisiku tegevusele annab ühiskonnaohtliku iseloomu.

Kuritarvituse üksikud faktid võivad sisult ka mitte ühte langeda, kuid kogusummas nad iseloomustavad küllalt selgesti antud ametiisiku tegevust, ja tema poolt toimepandud kuritarvitusi võib käsitada süsteemaatilistena.

Tingimuste hulka, mis toovad kaasa vastutuse VNFSV KrK § 109 alusel, kuulub samuti kuriteo toimepanemine omakasu motiividel või muudes isiklikes huvides. Omakasu motiivide all tuleb mõista motiive, mis taotleavad mingit varalist kasu kas raha või muu vara kujul. Nii näiteks on omakasu kaalutlusega kuritarvituseks valeandmete esitamine kõrgemalseisvale organile tootmis-finantsplaani näilise ületamise kohta preemia saamise sihiga. Kahtlemata on omakasu kaalutlused isikliku huvi kaalutlused, seepärast seadus räägib omakasu motiividest või muudest isiklikest huvidest; muude isiklike huvide all tuleb mõista huviseid, mis ei ole seotud varaliste huvidega, näiteks protežeerimine, kättemaks jne.

Ja lõpuks, üheks VNFSV KrK §-s 109 nimetatud tingimuseks on raskete tagajärgede tekkimine või nende ametiisikule teadaolev tekkimise võimalus võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse tulemusena.

Tagajärgede raskuse määramine oleneb konkreetsetest asjaoludest. Tagajärjed, mis ühel juhul võivad olla rasked, ei tarvitse seda teisel puhul olla. Kahtlemata tekitab sovhoosi direktor sovhoosile raskeid tagajärgi, sahkerdades maha mingi tehnilise kultuuri seemnetagavara, mille külv on sovhoosile põhilise tähtsusega. Kui sel kultuuril aga on sovhoosile teise või kolmanda järgu tähtsus, siis ei tarvitse direktori tegevus sovhoosile tekitada raskeid tagajärgi. Sellest vaatekohast oleks ebaõige määrata tagajärgede raskust olenevalt mingist tekitatud kahju täpselt määra-

tud suurusest. Kohtupraktikas niisugused püüded esinevad: mingit kahju, oletame kuni 5000 rbl., peetakse kahjuks, mis ei toonud enesega kaasa raskeid tagajärgi, kuid kahju, mis ületab selle summa, käsitatakse raskeid tagajärgi tekitavana. (Kuid siin on täiesti võimatu mingeid kindlaid norme ette määrata. Kohus peab igal üksikjuhul arvesse võtma ametiisiku teatava kuriteolise tegevuse tähtsust asutusele või ettevõttele, lähtudes viimaste otsuste, finantsilise või majandusliku võimsuse jne. seisukohast.

Seadus käsitab ametiisiku tegevust kuriteolisena mitte üksnes neil juhtudel, kui tekkisid rasked tagajärjed, vaid ka siis, kui need tagajärjed ei tekkinud, kuid ametiisik oli oma kuriteolise tegevuse sooritamisel teadlik, et need tagajärjed võivad tekkida. Need tagajärjed võisid juhuslikult mitte tekkida, võisid kellegi poolt välditud saada jne., kuid kui ametiisik sallis teadlikult niisuguste tagajärgede tekkimise võimalust, siis on tema tegevus kuriteoline. On enesestmõistetav, et kui ametiisik, olles sooritanud kuriteo, ise rakendab abinõud raskete tagajärgede vältimiseks ja vältiski need kas täielikult või osaliselt, siis need asjaolud pehmenavad ametiisiku süüdluse astet või mõnel juhul võivad teda hoopiski vastutusest vabastada.

Sellega me oleme vaadelnud võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse kõiki tunnuseid ja võime teha järgmise kokkuvõtte:

Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituseks on ametiisiku niisugused teod, mis on seotud tema teenistuskohuste täitmisega ja mis, mitte olles tingitud teenistuskohustest vajadustest, tõid enesega kaasa:

- a) asutuse või ettevõtte korrapärase töötamise ilmse rikkumise;
- b) asutusele või ettevõttele varalise kahju tekitamise;
- c) avaliku korra rikkumise;
- d) kodanike seadusega kaitstavate õiguste ja huvide rikkumise.

Neid ametiisiku tegusid tuleb kvalifitseerida VNFSV KrK § 109 juhtudel, kui

- a) neid tegusid pandi toime süstemaatiliselt;
- b) neid sooritati omakasu motiividel või muudes isiklikes huvides;
- c) nad tõid enesega kaasa raskeid tagajärgi;
- d) nad ei toonud enesega kaasa raskeid tagajärgi, kuid ametiisiku teades võisid neid kaasa tuua.

Kuid võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse koosseisu esinemiseks ei ole vajalik kõikide eelmärgitud tunnuste esinemine, vaid jätkub mingist ühestki neist. Seega siis tegude kvalifitseerimiseks VNFSV KrK § 109 või teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide alusel on küllalt näiteks tegevusest, mis toob enesega kaasa mingi kodaniku seadusliku õiguse rikumise, kui see tegu oli sooritatud omakasu kaalutlustest jne.

Võimu kuritarvituse puhul võib kurjategija süü olla kas tahtlik või ettevaatamatu.

Isiku teod on tahtlikud siis, kui ta nägi ette oma teo tagajärgede ühiskonnaohtlikku iseloomu ja sealjuures kas soovis nende tagajärgede saabumist (nn. otsene tahtlus) või teadvalt mõõnis nende tekkimist (kaudne või nn. eventuaalne tahtlus). Nii näiteks asutuse juhataja, kes annab isiklikul sihil oma ametist vabastatavale kaastöölisele ebaseadusliku halvustava iseloomustuse, soovides sellega raskendada viimasele asumist teisele töökohale, tegutseb otsese tahtlusega, kuna ta sooritab oma teo eesmärgil, et just need tagajärjed tekiksid. Võtame teise näite. Soovides oma sõbrale osutada teenet, „loovutab“ MTJ direktor jaama põletusainete tagavaradest temale osa põletusainest ja asetab seega külvikampaania hädaohtu. MTJ direktoril puudus otsene külvikampaania nurjaajamise siht; temal oli teine eesmärk — osutada teenet „oma“ inimesele. Kuid põletusaine loovutamisel direktor oli teadlik, et ta seega võib ohustada külviplaani läbiviimist. Antud juhul direktor tegutses kaudse tahtlusega.

Ettevaatamatu on niisugune tegevus, kus selle toimepanija ei näinud ette oma teo tagajärgi, mida ta aga pidi

ette nägema (hooletus), või kuigi ta ette nägi, lootis neid kergemeelselt ära hoida (kergemeelsus).

Näitena toome ülaltoodud juhu mõnel määral teisendatud kujul. Loovutades põletusainet direktor lootis, et külvitöö on kõikides kolhoosides lõpetatud; kuid tegelikult selgus, et need tööd veel paljudes kolhoosides kestsid. Direktor ei näinud ette oma teo tagajärgi, kuigi ta seda oleks pidanud, sest olles MTJ direktoriks, oli ta kohustatud teadma tema poolt teenindatavate kolhooside töö järge. Antud juhul esineb ettevaatamatu tegevus hooletuse kujul. Lõpuks kujutleme veidi teissugust seisundit. Loovutades põletusainet lootis direktor oma tagavarasid täiendada naaber-masina-traktorijaama kaudu, kelle direktor aga osutus rohkem arvestavaks peremeheks ja keeldus põletusaine andmisest. Antud juhul direktor nägi ette oma teo tagajärgi, kuid kergemeelselt lootis neid ära hoida, s. t. ta avaldas ettevaatamatust kergemeelsuse kujul.

Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse kuriteo-koosseisuks ei ole nõutav, et ametiisik oleks tingimata soovinud või teadvalt möönnud VNFSV KrK §-s 109 märgitud kahjulike tagajärgede tekkimist. Teisiti öeldes, VNFSV KrK selle paragrahvi järgi saab kvalifitseerida nii tahtlikke kui ka ettevaatamata tegusid. Tähtis on aga, et need tagajärjed tekiks ametiisiku mingite kindlate, teadlike, aktiivsete tegude resultaadina. Juhul, kui tagajärg tekkis ametiisiku tegevusetuse või temal lasuvate kohuste hooletu täitmise tõttu, tuleb kuritegu käsitada mitte kuritarvituse, vaid võimutegevusetuse või lohakusena.

On vajalik nimetada veel üht asjaolu. Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse tulemustena esinevate tagajärgede hulgas mainib seadus asutuse või ettevõtte korrapärase töötamise ilmset rikkumist. On täiesti ilmne, et juhul, kui ametiisik sooritab kuritarvitusi, millel on otsene siht õõnestada asutuse või ettevõtte korrapärasest tööd, siis muutub tema kuritegu ametialasest kuriteost kontrrevolutsiooniliseks. Seetõttu võib ametiisiku tegusid, mis ilmselt on rikkunud asutuse või ettevõtte korrapärasest tööd, kvalifitseerida VNFSV KrK

§ 109 alusel üksnes sel juhul, kui need teod on toime pandud kaudse (eventuaalse) tahtlusega või ettevaatamatusest.

Tagasi tulles ülaltoodud näite juurde on vaja märkida, et kui MTJ direktor sahkerdab põletusaine maha kontrrevolutsioonilise sihiga ajada nurja külviplaani kampaania, siis tuleb tema tegevust käsitada mitte teenistusliku seisundi kuritarvituseks, vaid kahjurlusena.

VNFSV KrK §-s 109 osutatud tunnuste esinemisel karistatakse võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitust VNFSV KrK § 109 järgi vabadusekaotusega tähtajaga mitte alla 6 kuu. See karistus sätiti enne VNFSV KrK § 28 (1930. aasta) redaktsiooni, mille kohaselt vabadusekaotus määratakse tähtajaga mitte alla ühe aasta.

Eespool näitasime, et VNFSV KrK § 109 sätib karistuse tingimusel, „kui ametiisik pani toime neid tegusid süstemaatilisel või omakasu kaalutlustel või muudes isiklikes huvides, või kuigi nad ei toonud, kuid ametiisiku teades võisid kaasa tuua raskeid tagajärgi“. Nende tunnuste puudumisel näeb seadus (VNFSV KrK § 112 lg. 2) ette kergemaid karistusi, ja nimelt: paranduslikud tööd kuni ühe kuuni, või ametist vallandamine, või juhtiva või vastutava ametikoha pidamise õiguse kaotus kuni kahe aastani, või tekitatud kahju tasumisele kohustamine, või ühiskondlik laitus. Teiselt poolt VNFSV KrK § 112 lg. 1 näeb võrreldes VNFSV KrK §-ga 109 ette raskema karistuse.

Lõpuks VNFSV KrK § 112 märkus 1 märgib, et VNFSV KrK § 112 lg. 2 kehtivus ei laiene nendele teenistuslikele hooletustele ja üleastumistele, mis oma tähtsusest ei nõua karistuse kohaldamist ja toovad kaasa distsiplinaarvastutuse alluvuskorras. Küsimust, missugusel juhul tuleb ametiisiku tegusid käsitada kuriteona, mis kaasa toob kriminaalkaristuse, ja missugusel distsiplinaarüleastumisena, ei saa ette määrata ja lahendatakse kohtu poolt olenevalt asja kogu materjali hinnangust.

VNFSV KrK § 112 omab suurt poliitilist tähtsust. Ta meenutab kohtuorganitele hoolika suhtumise vajadust meie kaadritesse. Nõukogude kohtuorganitesse pugenud rahva-vaenlaste üks kahjurliku töötamise meetodeid oli muuhulgas see, et nad ametiisikute massilise süüdimõistmise teel (eriti külas) vähetähtsate üleastumiste pärast püüdsid

desorganiseerida meie riigi aparati ja jätta sotsialistliku küla ilma intelligentsist, kes kõige aktiivsemalt läi kaasa sotsialistlikus ülesehituses. § 112 märkus on hoiatuseks kohtuorganitele, et need ei tohi tühiste asjade eest süüdi mõista ametiisikuid. Sel puhul on külas tegutsevate ametiisikute kohta olemas NSVL Ülemkohtu 40. pleenumi juhistus 27. märtsist 1935. a. Selles määruses öeldakse: „Otsustavalt lõppu tehes kulaklike ja nõukogudevastaste elementide kõigile püüetele õõnestada kolhooslikku ülesehitust ja suunates tabavaid ning poliitiliselt õigsaid lööke kulakluse jäänuste ja sotsialistliku omandi riisujate vastu, kes on tunginud kolhoosidesse ja sovhoosidesse, ei tohi kohtud lubada alam-aparatuuris töötajate massilist kriminaalvastutusele võtmist ja süüdimõistmist, avaldades peenetundelist ja tähelepanelikku suhtumist nendes neist, kes mõnikord oma kogemuste tõttu lubavad oma tootmistöös üksikuid juhuslikke üleastumisi või sooritavad tähtsusetuid kuritegusid.“

Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse asjade kohta on rida juhiseid. Toome mõned neist siinkohal.

Kooskõlas NSVL Ülemkohtu ja Prokuratuuri direktiivkirjaga 2. aprillist 1935. a. nr. 17 tuleb Mõõtude ja Kaalude Valitsuse organitele kuuluva mõõtude, kaalude ja teiste mõõtriistade tembeldamise monopoliõiguse rikkumist ametiisikute poolt (s. t. mõõtriistade tembeldamist selleks mitte õigustatud organisatsioonide ja isikute poolt) kvalifitseerida VNFSV KrK § 109 ja liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide alusel.

NSVL Ülemkohtu 49. Pleenumi määruses 28. detsembrist 1934. a. on juhistatud, et nende ametiisikute tegevust, kes kuritahtlikult on rikkunud taimede sise- ja väliskaranteeni kohta kehtestatud eeskirju, tuleb kvalifitseerida kriminaalkoodeksite ametialaste kuritegude paragrahvide (sealhulgas vastavatel tingimustel ka VNFSV KrK § 109) alusel.

Võimu kuritarvituseks tuleb kvalifitseerida side alal töötajate poolt rahasaadetiste laenamist palgamaksmise ülekulutuste, väljaspool plaani teostatud ehituste katteks jne. (NSVL Ülemkohtu 44. Pleenumi määrus 11. augustist 1933. a.).

Kriminaalkoodeksite ametialaste kuritegude paragrahvide kohaselt tuleb vastutusele võtta organisatsioonide ja ettevõtete juhatajad ja raamatupidajad, „kes esitavad oma aruannetes ebaõigeid andmeid, et vähendada eelarvesse ülekandmisele kuuluvaid makseid“ (NSVL Ülemkohtu 43. Pleenumi määrus 20. maist 1933. a.).

NSVL Ülemkohtu 35. Pleenumi 28. oktoobrist 1931. a. ja 42. Pleenumi 26. veebruarist 1933. a. seletuste kohaselt tuleb ametialaseid kuritegusid käsitlevate paragrahvide alusel kvalifitseerida krediidireformi ja isemajandamise süsteemi kuritahtlikku rikkumist, eriti arvete väljakirjutamist, mis ei vasta tegelikult väljasaadetud veosele või kaubale, arvete teiskordset väljakirjutamist, teadvalt ilma kaubata arvete aktsepteerimist.

Ametialaste kuritegudena tuleb kvalifitseerida raamatupidamise ja statistika organite töötajate poolt arvepidamise ja aruandluse pidamise eeskirjade rikkumist, samuti seadusega pearaamatupidajate peale pandud õiguste ja kohuste rikkumist asutuste juhatajate poolt (NSVL Ülemkohtu 42. Pleenumi 27. veebruari 1933. a. määrus).

Tuleb tähendada, et VNFSV KrK § 109 on üldnorm ja teda tuleb järelikult kohaldada neil juhtudel, kui ametialane kuritegu oma sisult ei allu mingile teisele Kriminaalkoodeksi ametialast kuritegu käsitlevale paragrahville.

VNFSV KrK § 109 ja liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi kvalifitseeritavate kuriteoasjade kohtujärelevalve praktika tõendab, et seda paragrahvi rakendatakse mõnedel juhtudel põhjendamatu isikute suhtes, kes on süüdi üksnes lohakuses. Toome mõned näited.

Stalini-nimelise raudtee liinikohus mõistis 16. novembril 1936. a. UNSV § 97 järgi (teenistusliku seisundi kuritarvitus) 5 aastaks vabadusekaotusele teeninduskontori ülema B. Teda süüdistati reas kuritarvitustes, mis tekitasid kahju üle 44 tuhande rubla. Asjaga järelevalve korras tutvumisel selgus, et kontooril olid abiettevõtted (pesukojad, laod jne.), mis töötasid isemajandamise põhimõttel ja kelledel olid oma raamatupidamised. Neis ettevõtteis toimusidki kuriteod, mis tekitasid ülaltähen-

datud rahalise üldkahju. B. ise ei sooritanud mingit kuritegu. Tema süü seisis nende ettevõtete nõrgas juhtimises ja nõutava kontrolli puudumises nende üle. NSVL Ülemkohtu Kohtujärelevalve Kolleegium kvalifitseeris B. tegevuse ümber UNSV KrK §-le 99 (lohakus) ja vähendas tema karistust.

Analoogilist iseloomu kannab ka R. asi. Kaupluse juhataja R. tunnistati süüdi teenistusliku seisundi kuritarvituses, mille tagajärjel kauplusele tekkis 7000-rublane kahju. Gorno-Šviski rajooni rahvakohus mõistis tema süüdi VNFSV KrK § 109 alusel. Sealjuures R. ei olnud toime pannud mingeid omakasulisi kuritarvitusi. Põhisüüdlas-teks olid müüjad, kes osavalt petsid juhatajat ja sooritasid riisumisi. Juhataja aga, usaldades neid, andis neile kauba üle ilma arvestuseta ja võttis ise kauba kaaluta vastu. Resultaadiks oli 7000-rublane kahju. Kohtujärelevalve Kolleegium kvalifitseeris R. tegevuse lohakusena.

Mõnel juhul kaebaluse süüd raskendatakse seega, et tõeliselt kuriteoliste faktide kõrval omistatakse temale kuritegusid, milledes teda süüdi ei saa tunnistada; selle tagajärjel määratakse talle karistus, mis oma karmuselt ei vasta toimepandud kuriteo raskusele.

Orenburgi raudtee kaubaveo revidendile G-le esitati rida tõsiseid süüdistusi: ta olevat kasseerinud linna jaama-ülematelt arvestuse alla kuuluvate summadena üle 6000 rubla ja selle kohta mitte aru andnud; samuti olevat ta saanud nendelt krediidi peale kaupu ja materjale. Orenburgi raudtee liinikohus mõistis G. 25. juunil 1937. a. VNFSV KrK § 109 järgi 2 aastaks vabadusekaotusele. Kuid asjasse puutuva materjali analüüsimisel osutus see mitte nii „raskeks“, nagu see nähtub otsusest. Tunduva osa summast, mille G. olevat saanud ebaseaduslikult, sai ta ühekordse toetusena, teise osa summast ta kattis arvega. Tõeliselt G. sooritas üksikutel juhtudel väikesi kuritarvitusi (laenas linnajaamaülematelt väiksemaid summasid, sai neilt krediidi peale tööstuskaupu). Kohtujärelevalve Kolleegium määras talle karistuse, mis ei olnud seotud vabadusekaotusega.

VÕIMULIHALDUS VÕI TEENISTUSLIKE VOLITUSTE ÜLETAMINE.

Võimuliialduse või teenistuslike volituste ületamise all tuleb mõista ametiisiku sääraseid tegusid, millede juures ta omistab endale kõrgemalseisvate isikute ja asutuste õigusi ja volitusi.

Nii esineb võimuliialdusena näiteks see, kui külanõukogu sekretär sooritab tegusid, millede toimepanemiseks on õigus üksnes külanõukogu esimehel. Arvepidaja ületab oma teenistuslikke volitusi, kui ta kirjutab alla dokumentidele, milledele allakirjutamise õigus on üksnes vanemaamatupidajal.

Selleks et tegevust käsitada võimuliialdusena või teenistuslike volituste ületamisena, on vajalik, et see oleks seotud tolle asutuse pädevusega, milles töötab antud ametiisik või millele ta allub. Kui ametiisik paneb toime mingi teo, milleks on volitatud teine asutus, kes ei ole antud ametiisikuga seotud mingi teenistuskohuste ühtsusega, siis seda tegevust ei saa vaadelda võimuliialdusena või teenistusliku volituse ületamisena. Selleks et volitusi ületada, peab neid mõnesugusel määral ka omama. Sooritades tegusid, mis kuuluvad võõra asutuse kohustusse, ametiisik ei ületa oma volitusi, vaid omastab õigusi niisuguselt alalt, kus tal ei ole mingeid volitusi. Antud juhul ametiisik käitub nagu iga teine eraisik ja võib, olenevalt asjaoludest, vastutada võimu omastamise (VNFSV KrK § 77) või kelmuse (VNFSV KrK § 169) jne. eest, mitte aga võimuliialduse või teenistusliku volituse ületamise eest.

VNFSV KrK § 110 räägib tegudest, mis ületavad seadusega antud õiguste ja volituste piire. Ametiisiku õigused ja volitused võivad olla määratud mitte üksnes seadusega, vaid ka käskkirjadega, ringkirjadega, instruksioonidega ja määrustega, mis on antud küll mitte seadusandlike organite, vaid isikute või ametiasutuste poolt, keda on seadusega volitatud nimetatud akte andma. Kahtlemata tuleb ka niisuguste riiklike keskasutuste aktidega omista-

tud õiguste ja volituste ületamist käsitada võimu või teenistuslike volituste ületamisena.

Süü võimu liialdamises või teenistuslike volituste ületamises esineb siis, kui ametiisik on teadlik, et ta oma tegevusega ületab oma volituste piire. Seetõttu ei saa vaadelda kuriteolise käitumisena võimuliialdust või teenistuslike volituste ületamist, mis ametiisiku poolt on toime pandud selle tagajärjel, et teda tema kohustustest ebatäpselt instrueeriti või neid ebatäpselt määrati.

VNFSV KrK § 110 lg. 1 näeb võimuliialduse või teenistuslike volituste ületamise eest karistusena ette vabadusekaotuse mitte alla kuue kuu. See karistus on ette nähtud VNFSV KrK §-s 109 tähendatud tunnuste esinemisel, s. t. kui võimuliialduse või teenistuslike volituste ületamise sooritanud isiku teod tõid enesega kaasa vähemalt ühe VNFSV KrK §-s 109 ettenähtud kahjulikest tagajärgedest, seejuures tingimusel, et need teod pandi toime süstemaatiliselt või omakasu või muu isikliku huvi jne. kaalutlustel. Nende tunnuste puudumisel toob võimuliialdus või teenistuslike volituste ületamine enesega kaasa vastutuse VNFSV KrK § 112 lg. 2 alusel.

Selle kõrval seadus näeb ette erilist suurendatud vastutust võimu või volituste ületamise eest, kui sellega kaasnevad teod iseenesest juba on kuriteod. § 110 sätib, et juhul, kui võimuliialdusega või volituste ületamisega „kaasnesid peale selle veel vägivald, relva kasutamine või kannatanut piinavad või tema isiku väarikust solvavad teod“, karistatakse võimuliialdust vabadusekaotusega mitte alla kahe aasta.

Kui me võrdleme seda paragrahvi Kriminaalkoodeksi paragrahvidega, mis käsitlevad karitegusid isiku elu, tervise, vabaduse ja väarikuse vastu, siis võime täheldada, et VNFSV KrK § 110 lg. 2 sätib raskema karistuse kui ülalnimetatud paragrahvid. Ja tõepoolest, tahtliku kerge kehavigastuse eest on ette nähtud paranduslikud tööd kuni ühe aastani (VNFSV KrK 143), tahtliku löömise, peksmise või muude vägivallategade eest paranduslikud tööd kuni kuue kuuni (VNFSV KrK § 146), piinamise eest — vabadusekaotus kuni kolme aastani (VNFSV KrK § 146 lg. 2). Paragrahv 110 lg. 2 raskendatud sanktsioon (karistus) on

seletatav sellega, et kõik need iseenesest kuriteolised käitumised omandavad eriliselt ühiskonnaohtliku iseloomu, niivõrd kui nad on toime pandud ametiisiku poolt seoses teenistuskohuste täitmisega. Mitte ühelgi teisel maal ei ole kodanike seaduslike õiguste kaitse viidud nii kõrgele tasemele kui Nõukogude Liidus. Üheks esmajärguliseks Nõukogudemaa riigivõimu-organite ametiisikute kohustuseks on kodanike seaduslike õiguste igaviisiline kaitse ja valvamine. Seetõttu on ametiisiku võimuliialduslik käitumine eriti kuriteoline, kui sellega kaasnevad seadusvastased, vägivaldsed teod.

VNFSV KrK §-s 110 on eriti selgesti väljendatud Nõukogude riigi sotsialistlik humanism, kes kõige rangemal kujul karistab üksikute ametiisikute omavoli avaldamise juhtusid. Selles peitub Nõukogude riigi printsiipaalne erinevus kapitalistlikest riikidest.

Ülal tähendasime, et võimuliialdus peab olema seoses ametiisiku teenistuslike volitustega. Seetõttu ei saa võimuliialdusena või teenistuslike volituste ületamisena käsitada ametiisiku kuriteolist tegevust, mis on küll tema poolt sooritatud, kuid ei ole seotud tema teenistusliku seisundiga.

Selle osa selgitamiseks toome näiteid kohtupraktikast. Kolhoosi esimees V. asus ebakaines olekus teele raudteejaama. Teel kohtus ta J-ga ja nad hakkasid omavahel kaklema. Valge-Vene NSV Tšašnitsi rajooni rahvakohus mõistis Valge-Vene NSV KrK § 197 alusel (võimuliialdus) V. vabadusekaotusele 4 aastaks. V. ja J. vahelisel kokkupõrkel ei olnud V. teenistuslike volitustega mingit seost, vaid sel oli puhtisiklik iseloom. Seepärast Valge-Vene NSV Ülemkohtu presiidium kvalifitseeris V. käitumise ümber KrK §-le 223-a (kerge kehavigastuse tekitamine).

Turkmeeni NSV Ülemkohus mõistis 26. märtsil 1938. a. Turkmeeni NSV KrK § 105 põhjal Ashabadi haigla sanitari L. viieks aastaks vabadusekaotusele selle eest, et ta kohtles haigeid toorelt ja häbematult. Toorust ei saa käsitada võimuliialdusena. Kohtujärelevalve Kolleegium lõpetas L. asja.

Lõpuks tuleb tähendada, et vastavalt NSVL Ülemkohtu 45. Pleenumi määrusele 23. oktoobrist 1933. a. tuleb oma-

kohut, s. t. „tõeliste või oletatavate kurjategijate vastu suunatud ametiisiku poolt toimepandud omavolilised teod“, kvalifitseerida VNFSV KrK § 110 lg. 2 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi.

4. peatükk.

VÕIMUTEGEVUSETUS JA LOHAKUS.

Võimu kuritarvitus ja võimuliialdus eeldavad ametiisiku aktiivset kuriteolist käitumist. Kuid mõnikord võivad kahjulikud tagajärjed tekkida mitte ametiisiku kuriteolise aktiivsuse resultaadina, vaid tema passiivsuse, tegevusetuse tagajärjel. Igale ametiisikule on pandud kohustus sooritada teatavaid teenistuslikke tegusid. Võimutegevusetus seisneb selles, et ametiisik ei soorita neid tegusid, mida ta teenistuskohuste tõttu peaks sooritama.

Rääkides võimutegevusetusest, osutab VNFSV KrK § 111 ametiisiku poolt tegude mittesooritamisele, mis ta oma teenistuskohuste tõttu sooritama pidi. Seega peab § 111 silmas tegevusetust, mis leidis aset teatavatel konkreetsetel asjaoludel. Järelikult on võimutegevusetuse kuriteo koosseisuks vaja: 1) et oleksid esinenud konkreetsed asjaolud, mis nõudsid ametiisikult teenistuslike tegude sooritamist, ja 2) et oleksid teada olnud need teenistuslikud teod, mida ametiisik oli kohustatud sooritama seoses nende konkreetsete asjaoludega. Nii näiteks on võimutegevusetuse fakt see, kui kohtutäitur ei vii täide kohtuotsust, kuigi ta on saanud täitelehe.

Süü võimutegevusetuses esineb nii neil juhtudel, kui tegevusetus toimus tahtlikult, kui ka neil, kui tegevusetus leidis aset ettevaatamatusest. Tuleb aga tähendada, et juhtudel, kui võimutegevusetus on toimunud „valitsusvõimu ja riigiaparaadi tegevuse nõrgendamise erisihil“, tuleb võimutegevusetust kvalifitseerida sabotaažina (VNFSV KrK § 58¹⁴ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragrahvid).

Vajalike teenistuslike tegude mittesooritamine ametiisiku poolt võib soodustada kuritegude toimepanemist

teiste isikute poolt. Nii näiteks võib riisujate kallaletungi pealtvaatava militsionääri tegevusetus soodustada riisumise toimepanemist. Kui tegevusetus leiab aset kuriteo toimepanemise soodustamise sihil, siis on see mitte tegevusetus, vaid kuriteost osavõtt.

Kui militsionäär argusest ei võtnud abinõusid tarvitusele kannatanu kaitseks riisujate vastu, siis on see võimutegevusetus. Kui militsionäär ei võtnud abinõusid tarvitusele kuriteo toimepanemise ärahoidmiseks oma isikliku vaenu tõttu kannatanu vastu või eelneva kokkuleppe tõttu riisujatega, siis vastutab militsionäär mitte võimutegevusetuse, vaid riisumisest osavõtu eest.

Võimutegevusetusega sarnaneb lohakas suhtumine oma teenistuskohustesse. Seadus määratleb lohakuse järgmiselt: „teenistusega pealepandud kohustesse hooletu ja kohusetundetult suhtumine, mis toob kaasa viivituse, asjaajamise ja aruandmise aegluse ja teisi teenistuslikke korratusi“.

Seega, kui tegevusetus on teatavatel asjaoludel teatavate tegude mittesooritamine, siis lohakas seisneb ametiisiku niisuguses teenistuslikus käitumises, kus ta täidab küll oma kohustusi, kuid hooletult, kohusetundetult. Kui tegevusetus avaldub kindlas konkreetses faktis, siis lohakas väljendab ametiisiku üldsuhetust oma töösse, tema töö kvaliteeti; üksikkorratusi ei tarvitse veel käsitada kuriteona, kuid hulgana muutuvad nad kuriteoliseks suhtumiseks oma kohustesse.

Lohakuse määratlemine hooletu suhtumisena oma kohustesse tõendab, et lohakas eeldab mitte tahtlikku, vaid ettevaatamata süüd. Tõsi, selles määrangus räägitakse ka kohusetundetust suhtumisest, s. t. just nagu teadlikust, tahtlikust kuriteost. Kuid sel juhul tuleb „kohusetundetult suhtumist“ mõista mitteküllaldaselt tähelepaneliku suhtumisena usaldatud töösse, mitteküllaldasest vastustundena selle suhtes. Kohusetundetult suhtumise mõiste laiem tõlgitus viiks selleni, et hakkaksime igat omakasu kaalutlustel sooritatud kuritarvitust, raiskamist jne. käsitama lohakusena, sest et neid kuritegusid võib

samuti vaadelda oma kohustesse kohusetundetu suhtumise tagajärjena.

Nagu VNFSV KrK § 110, nii sätib ka § 111, et selles paragrahvis ettenähtud karistus kohaldatakse VNFSV KrK § 109 tunnuste esinemisel kuriteos; teistel juhtudel karistatakse tegevusetust ja lohakust VNFSV KrK § 112 lg. 2 alusel.

Kuid mitte kõik VNFSV KrK § 109 tähendatud tunnused ei ole arvestatavad võimutegevusetuse või lohakuse tunnustena. Näiteks ei ole süstemaatilise tunnus arvestatav võimutegevusetuse mõiste suhtes, sest et VNFSV KrK § 111 mõtte kohaselt seisneb tegevusetus üksikus faktis. Omakasu või isiklikud motiivid ei ole arvestatavad VNFSV KrK § 111 suhtes, sest neil juhtudel eeldatakse kuriteolise tagajärje teadlikku tekkida laskmist, mis muudab tegevusetuse ja lohakuse aktiivse tegevuse omapäraseks vormiks. Neil tingimusil tuleb kuritegu käsitada mitte lohakusena, vaid võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse, kontrrevolutsioonilise tahtluse esinemisel aga sabotaažina. Seepärast on antud juhul VNFSV KrK § 109 tunnustest arvestatav vaid üks — raskete tagajärgede tekkimise või nende tekkimise võimaluse tunnus.

Toome mõningaid juhiseid ja seletusi VNFSV KrK § 111 rakendamise küsimuse kohta.

VNFSV Ülemkohtu presiidiumi määruse järgi 20. jaanuarist 1933. a. võib VNFSV KrK § 111 alusel vastutusele võtta riiklike ja ühiskondlike asutuste ja ettevõtete ametiisikuid, kes on süüdi selles, et nad jätsid rakendamata vahendeid varade vajaliku kaitse korraldamiseks ja nende hoidmiseks (Kohtupraktika küsimuste käsiraamat, Jurizdat, 1937, lk. 106). Mõistagi, et see paragrahv rakendatakse siis, kui vahendite mitte tarvitusele võtmine oli lohakuse tagajärjeks. VNFSV Ülemkohtu presiidiumi sama määrus soovib rakendada VNFSV KrK § 111 ettevõtete, ladude ja kolhooside valvurite kohta, kes on süüdi lohakas suhtumises oma kohustesse, mis soodustas riisumiste toimepanemisi või nende mitteavastamisi. On arusaadav, et antud juhul ei ole juttu teadlikust soodustamisest, vaid lohakusest, mille tagajärjel tekkis riisumiseks soodus olukord.

VNFSV Kohtu Rahvakomissariaat oma käskkirjaga 5. jaanuarist 1937. a. keelas rakendada VNFSV KrK § 111 lihttööliste ja kolhoosnike suhtes (Kohtupraktika küsimuste käsiraamat, Jurizdat, 1937, lk. 107).

Nagu eespool tähendatud, võivad oma kohustesse lohaka suhtumise eest vastutada VNFSV KrK § 111 järgi üksnes kolhooside ametiisikud.

Üldse tuleb aga väga suure ettevaatusega läheneda küsimusele alamaastmelise külaaktiivi kriminaalvastutusele võtmisest ametialaste kuritegude eest.

NSVL Ülemkohus ja VNFSV Ülemkohus on korduvalt kohtuorganite tähelepanu sellele juhtinud. Ülalpool tõime juba ära NSVL Ülemkohtu 50. Pleenumi määruse 27. märtsist 1935. a.

Samuti osutab sellele VNFSV Ülemkohtu presiidiumi määrus 22. juulist 1933. a. Selles määruses öeldakse: „Ülemkohus kinnitab oma eelnenud direktiivid tähelepaneliku ja ettevaatliku suhtumise kohta ametiisikute vastutusele võtmise puhkudel mitteomakasuliste kuritegude eest. Eriti on see maksev võimuorganite alamaastmeliste töötajate ja kolhooside ametiisikute suhtes. Kõik need asjad peavad olema hoolikalt kontrollitud ettevalmistavatel istungitel.“

Teistest juhistest VNFSV KrK § 111 rakendamise küsimuse kohta märgime järgmisi: NSVL Ülemkohtu 50. Pleenumi määruse järgi 21. märtsist 1935. a. tuleb VNFSV KrK § 111 järgi kvalifitseerida ametiisikute poolt passiblankettide ja passide hooletut hoidmist, mis kutsus esile nende kadumise, samuti ka hooletusest või lohakusest passita isikute töösse võtmist asutustesse või ettevõtetesse paikkondades, kus kehtib passisüsteem. Vastavalt NSVL Ülemkohtu 46. Pleenumi määrusele 17. märtsist 1934. a. tuleb § 111 järgi kvalifitseerida abinõude mitterakendamist noorte spetsialistide õigeaegseks ärakasutamiseks ettevõtteis ja nende sinna kinnitamiseks, aga ka noorte spetsialistide mitte-erialast kasutamist ettevõtete poolt, kuhu nad saadeti.

Lõpuks peame vajalikuks ära tuua NSVL Ülemkohtu 51. Pleenumi määruse 21. juunist 1934. a. „Materiaalsete kahjude tekitamise eest süüdimõistetute solidaarvastutuse

kohta". Kuigi sel määrusel ei ole vahetut seost VNFSV KrK § 111 rakendamise küsimusega, on tal tõsine tähtsus kohtupraktika hoiatamiseks vigade eest selle kateooria asjades. Määrus konstateerib, et mõnel juhul võtavad koh- tud solidaarvastutusele kõiki asjas süüdimõistetuid riisutu või raisatu kogu väärtuse eest, olenemata sellest, kuidas iga süüdimõistetu riisumisest või raiskamisest osa võt- tis. Tulemuseks on näiteks niisugune olukord, et isik, kes on riisumise või raiskamise asjas võetud vastutusele töösse hooletu või lohaka suhtumise eest, mis aga ei ole seotud mingite omakasu sihtidega, „... on sunnitud tema solidaar- vastutusele võtmise tõttu täiel määral jagama tekitatud kahju materiaalsete tagajärgede raskust koos kuritegeli- kult riigi kulul rikastunud vahetute riisujate ja raiskaja- tega". Sellega seoses juhustab Pleenum, et säärastel juhtu- del tuleb solidaarvastutusele võtta üksnes vahetud raiska- jad ja riisujad ja nendele kaasaaitajad. Seda Pleenumi määrust, mis kohtud peavad võtma vankumatuks juhiseks, ei tule aga mõista nii, et kõikide süüdimõistmiste puhkudel VNFSV KrK § 111 järgi ei tohi süüdimõistetu peale panna materiaalselt vastutust tekitatud kahju eest. Juhtudel, kus kahju esineb võimutegevusetuse või lohakuse otsese taga- järjena, võib kahjusumma süüdimõistetult sisse nõuda.

Ühtlasi tuleb lohakuse asjade läbivaatamisel, nagu teis- tegi asjade puhul, hoolikalt selgitada, kas tekkinud taga- järjed olid tõepoolest kohtualuse kuriteolise lohakuse resultaadiks. Ses küsimuses pakub huvi juhataja K. asi.

Stalini-nimelise raudtee liinikohus mõistis 7. detsembril 1937. a. kaupluse juhataja K. Ukraina NSV KrK § 99 järgi (lohakus) 2 aastaks vabadusekaotusele selle eest, et ta võt- tis eelneva kontrollita T. oma abina ametisse ja usaldas kassa tema kätte. T. töötas kolmteist päeva, riisus 14 000 rubla ja kadus. Toimikust nähtub, et T. oli võetud tööle mitte K., vaid kõrgemalseisva organi poolt. Kolmeteist- kümne päeva kestel K. ei jõudnud T-d vajalikul määral kontrollida. Kohtujärelevalve Kollegium tühistas otsuse ja lõpetas asja.

Kohtujärelevalve praktika lohakuse asjades näitab, et neis asjus kohtualuseid karistades kohtuorganid alati ei

arvesta kergendavaid asjaolusid, eriti ei võta alati arvesse puudulikku kogemust töös.

Kesk-Volga basseini veetranspordikohus mõistis VNFSV KrK § 111 alusel 1½ aastaks vabadusekaotusele naispuhvetipidaja N. selle eest, et lohakuse tulemusena tal tekkis 5000-rublane puudujääk. Arvestades seda, et N. hakkas puhvetipidajana töötama hiljuti ja edutati sellele kohale ettekandjate hulgast, et puudujääk tekkis teataval määral tema kogenematusel arvepidamise küsimustes, määras Kohtujärelevalve Kolleegium kohaldada N-le karistuse, mis ei olnud seotud vabadusekaotusega.

Taškendi raudtee liinikohus mõistis 29. septembril 1937. a. Uzbeki NSV KrK § 143 (lohakus) järgi kaubasortija O. 2 aastaks vabadusekaotusele. Ferghanas oli puuvilla pressimisel lastud vabrikust välja puuduliku pakendiga pallid, mille tulemusena võisid tekkida kahjulikud tagajärjed. O. tunnistati süüdi selles, et puuvilla toimetamisel platvormile ta ei praakinud välja puudulikke pakendeid ja võttis kauba laadimiseks vastu. Puuvilla ebaõige pakendi ja paigutamise tagajärjel vagunisse tekkis selles vagunis tulikahju, mis küll kiiresti likvideeriti; tekitatud oli tähtsusetu kahju — 80 rbl.

Toimikust nähtub, et O. oli kaubasortijaks seemnete alal, puuvilla kaubasortijaks oli ta määratud ajutiselt kohakaasluse alusel. Arvesse võttes, et O. ebaõige tegevus oli tingitud tunduval määral tema mitteküllaldasest vilumusest, et O. omab oma põhitöö alal head tootmiskarakteristikat, otsustas Kohtujärelevalve Kolleegium O-le määratud karistuse mõista tingimisi.

VNFSV KrK § 111-a näeb ette valekooperatsioonile kaasaaitamise 2 liiki: 1) kaasaaitamine valekooperatiivide organiseerimisele või nende edaspidise tegevuse võimaldamisele, s. t. valekooperatiivide tekkimisele ja edasisele eksisteerimisele. Vastavalt sellele võivad nende kuritegude täideviijateks olla riigiorganite ja kooperatiivide ametiisikud, kellede ülesandeks on kooperatiivide registreerimine ja nende tegevuse kontrollimine; 2) valekooperatiivide operatiivsele tegevusele kaasaaitamine ametiisikute

poolt ühel või teisel kujul (materjalide ja kaupade soodustatud andmine, soodustuste andmine rendimaksu alal jne.).

Nii esimesel kui ka teisel juhul tekib vastutus § 111-a järgi, kui see kaasaaitamine leidis aset võimukuritarvituse, — liialduse või lohaka suhtumise tõttu oma kohustesse. Kui seejuures osutatud teod sooritati mitte omakasu kaalutlustel või muudes isiklikes huvides, siis näeb seadus karistusena ette vabadusekaotuse mitte alla kuue kuu. Omakasu või isiklike huvide esinemisel on karistuse alamääraks ette nähtud 2 aastat vabadusekaotust.

5. peatükk.

VÕMUKURITARVITUSE, VÕIMULIHALDUSE JA VÕIMUTEGEVUSETUSE RASKED LIIGID.

VNFSV KrK § 112 lg. 1 näeb ette raskendatud karistuse võimu kuritarvituse, võimuliialduse või võimutegevuse ja lohaka suhtumise eest oma teenistuskohustesse, „kui nende tagajärjeks oli ametiisiku poolt juhitava kesk-valitsemisaparaadi või samasuguste riiklike tootmis-, kaubandus-, krediidi- ja transpordiala majandusaparaatide laostumine“.

Seega määrab § 112 lg. 1 raskendatud karistuse olevalt järgmistest tunnustest: 1) asutuse iseloomust, kus töötab ametiisik, 2) ametiisiku teenistuslikust seisundist ja 3) ametiisiku tegude tagajärgedest.

Sealjuures erinevalt VNFSV KrK §-st 109 on VNFSV KrK § 112 lg. 1 järgi nõutav nende kõikide tunnuste esinemine kogumina, ja ainsagi nende tunnuste puudumise korral ei ole kuriteo koosseisu, mis selles paragrahvis on ette nähtud.

VNFSV KrK § 112 lg. 1 räägib kesk-valitsemisaparaatidest või samasugustest riiklikest majandusaparaatidest tootmis-, kaubandus-, krediidi- ja transpordialal. Keskaparaatide all tuleb mõista mitte ainult üleliidulisi ja vabariiklikke, vaid ka teisi aparaate, millelele alluvad mingid asutused või ettevõtted, kelle tegevust nad juhivad.

VNFSV KrK § 112 lg. 1 ettenähtud kuritegude täideviijateks võivad olla üksnes keskaparaatide juhatajad. Mõistagi, et sellesse kategooriasse kuuluvad ka juhatajate asetäitjad.

Juhtudel, kus asutuse juhiks on kollegiaalne organ (näiteks valitsus), tuleb arvata, et peale selle organi esimehe võib VNFSV KrK § 112 lg. 1 alusel vastutada selles paragrahvis nimetatud muude tunnuste esinemisel kollegiaalse organi iga liige.

Lõpuks, tagajärjena on VNFSV KrK § 112 lg. 1 ette nähtud aparadi laostumine. Laostumise all tuleb mõista aparadi niisugusesse seisundisse viimist, milles ta enam ei saa normaalselt funktsioneerida.

Tuvastatakse aga süüdlase juures kontrrevolutsiooniline siht, siis tuleb antud kuritegu kvalifitseerida mitte ametialase, vaid kontrrevolutsioonilise kuriteona.

6. peatükk.

VÕIMU DISKREDITEERIMINE.

Sotsialistlikus riigis on ametiisik varustatud rahva usaldusega. Iga ametiisik on kohustatud maksimaalsel määral seda usaldust õigustama. Kui see nõue puudutab iga ametiisikut, siis on ta eriti kehtiv just võimuesindajate suhtes.

Võimuesindaja seisund kohustab teda nõukogude sotsialistliku riigi tingimustes temal lasuvaid kohustusi mitte ainult täpselt, seadusega täielikus kooskõlas täitma, vaid ka väljaspool oma otseste teenistuskohustuste sfääri hoidma kõrgel tema poolt esindatava võimuorgani autori-teeti.

Sel puhul on vajalik meenutada sm. Kalinini sõnu, mis ta lausus oma kõnes ÜK(b)P XVIII kongressil: „... ei tohi alahinnata ka võimuesindajate, administratiiv-, kohtuja teiste alade töötajate käitumist“. Sobimatud, sotsialistliku moraali nõuetega mitteühendatavad võimuesindajate teod, mis on sooritatud juuresviibijate silma all või saanud üldteatavaks, võivad töötajate silmis õõnestada selle

võimuorgani autoriteeti, mille esindajaks on ametiisik. Võimuesindaja niisugused teod võivad alust anda eitavaiks hinnanguiks võimuorgani enese kohta.

Seejuures ei tohi unustada, et ametiisiku lubamatud teod võivad saada ära kasutatud vaenulike elementide poolt kontrrevolutsiooniliseks agitatsiooniks nõukogude võimu vastu.

Seepärast meie seadus karistab võimu diskrediteerimise eest, millena esineb „... ametiisiku poolt tegude toimepanemine, mis ei ole küll seoses tema teenistuskohustega, kuid töötava rahva silmis ilmselt õõnestavad nende võimuorganite väärikust ja autoriteeti, kellede esindajaks on ametiisik“ (VNFSV KrK § 113).

Missuguse iseloomuga võivad need teod olla?

Iga ametiisiku poolt toimepandud kuritegu, esmajärjekorras muidugi ametialane, võib õõnestada töötajate silmis vastava võimuorgani autoriteeti. Valjult võttes võib seetõttu ametiisiku iga kuritegu kvalifitseerida antud kuritegu käsitleva paragrahvi ja § 113 alusel võimu diskrediteerimisena. Kuid ametiisiku teod võivad olla ka niisugused, mis iseenesest ei ole kuriteolised, kuid sellele vaatamata diskrediteerib ametiisik nende sooritamisel võimu. Näiteks näo järgi rahvale tuntud vastutava ametiisiku ilmumine teatrisse joobnud olekus on võimu diskrediteerimine. Oleks ebaõige ja võimatu anda võimuesindajate lubamatute tegude täpset loetelu. Selle küsimuse peab kohus lahendama iga üksiku juhu suhtes eraldi, olenevalt konkreetsetest asjaoludest. Igatahes on need säärased teod, mis sotsialistliku ühiskonna vaatekohast ei ole ühendatavad võimuesindaja seisundiga.

Võimu diskrediteerimist võib käsitada ametialase kuriteona ainult neil juhtudel, kui see on sooritatud ettevaatamatusest. Kui see aga on toime pandud sihiga õõnestada töötajate silmis võimu autoriteeti, tuleb seda kuritegu käsitada kontrrevolutsioonilise kuriteona.

VNFSV KrK § 113 näeb karistusena ette vabadusekaotuse kuni 2 aastat või karistused, mis on sätitud VNFSV KrK §-ga 112 lg. 2.

ÕIGUSEMÕISTMISELE MITTEVASTAVA OTSUSE VÕI MÄÄRUSE TEGEMINE.

Stalinlik Konstitutsioon andis nõukogude kohtule määratu suure poliitilise tähtsuse. Konstitutsiooni § 102 on õigusemõistmise teostamise usaldanud nõukogude kohtule. NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 2 sätib, et NSVL õigusemõistmise ülesandeks on kaitsta NSVL ühiskondlikku ja riiklikku korraldust, sotsialistlikku majandussüsteemi ja sotsialistlikku omandit, kodanike poliitilisi, töösaamise, eluaseme ja teisi isiklikke ja varalisi õigusi ja huve, mis on tagatud seadusega, riiklike asutuste, ettevõtete, kolhooside, kooperatiivsete ja teiste ühiskondlike organisatsioonide õigusi ja seadusega kaitstud huve iga-suguste rünnete vastu.

Edasi on samas paragrahvis öeldud, et „õigusemõistmise ülesandeks NSVL-s on nõukogude seaduste täpse ja kõrvalekaldumatu täitmise kindlustamine kõigi NSVL asutuste, organisatsioonide, ametiisikute ja kodanike poolt“.

Kohtu tegevusel on määratu kasvatuslik tähtsus. „Kohus kasvatab kogu oma tegevusega NSVL kodanikke kodumaa- ja sotsialismitruuduse vaimus, nõukogude seaduste täpse ja kõrvalekaldumatu täitmise vaimus, sotsialistlikku omandisse hoolitsevalt suhtumise, töödistsipliini, riiklikusse ja ühiskondlikusse kohusesse ausalt suhtumise ja sotsialistliku kooselu juhiseist lugupidamise vaimus“ (Kohtukorralduse seaduse § 3).

Kohtukorralduse seadus rõhutab nõukogude kohtu poliitilist tähtsust, tema sügavat erinemist kapitalistlike maade kohtust, kus kohtud erapooletuse ja klassidest kõrgemalseismise maski all on ekspuataatorite kätes töötava rahva rõhumise vahendiks, kus kohus on kodanluse omavoli organiks töötajate vastu.

Nõukogude kohus on seaduse juhtijaks rahvamassidesse. Neil tingimustel on mõistetav, kui rangelt ja kõrvalekaldumatult peab kohtunik õigusemõistmise teostamisel jär-

gima seadusi. „Kohtunikud on sõltumatud ja alluvad ainult seadusele,“ lausub Stalinliku Konstitutsiooni § 112, aga kui kohus õigusemõistmisel kõigiti allub seadusele, kui mitteseadusepärase otsuse või määruse tegemine toob kaasa otsuse tühistamise kõrgemalseisva kohtu poolt, siis seadusevastase otsuse või määruse tegemine omakasu või muudel isiklikel ajedel on raske kuritegu. Seepärast VNFSV KrK § 114 sätib niisuguse tegevuse eest range karistuse — vabadusekaotuse mitte alla 2 aasta.

Selle paragrahvi analüüsimisel on vajalik meeles pidada, et ta peab silmas otsese tahtlusega sooritatud kuritegu ja sätib vastutuse õigusemõistmisele mittevastava otsuse või määruse tegemise eest, kui see on tehtud omakasu või muudel isiklikel ajedel. Seepärast ei too mitte iga ebaõige otsus enesega kaasa vastutust VNFSV KrK § 114 alusel. Nii näiteks ei saa kõrgemalseisva kohtuinstantsi juhiste mittetäitmist samas asjas teiskordse otsuse tegemisel kvalifitseerida õigusemõistmisele mittevastava otsusena, kui puudusid omakasu motiivid.

Toome näite kohtupraktikast.

Tadžiki NSV Ülemkohus mõistis rahvakohtuniku N. Tadžiki NSV KrK § 140 (õigusemõistmisele mittevastava otsuse tegemine) järgi 6 aastaks vabadusekaotusele. Tadžiki NSV Ülemkohtu presiidium jättis otsuse jõusse, piirdudes üksnes karistuse kergendamisega. Asi seisnes järgmises: Tadžiki Ülemkohus muutis ühes asjas tehtud otsuse, leides, et tolles asjas oleks tulnud rakendada 7. augusti 1932. a. seadust. Arutades asja teiskordselt, rahvakohtunik N., leides, et kohtualuste tegudes puuduvad 7. augusti 1932. a. tunnused, ja vaatamata Ülemkohtu juhisele ei rakendanud 7. augusti seadust, mille eest ta mõistetigi süüdi Tadžiki NSV KrK § 140 järgi. N. ei juhindunud mingitest omakasu või isiklikest motiividest, vaid üksnes oma veendumustest, mis tulenes tema arvates süüdistuse materjalidest. Leides, et neis tingimustes N. käitumises ei ole kuriteo koosseisu, otsustas Kohtujärelevalve Kolleegium N. asja ära lõpetada („Sovetskaja justitsija“, 1937. nr. 4, lk. 53).

Teatavatel tingimustel, kui ebaõigete otsuste tegemine omab süstemaatilisuse iseloomu ja ei ole tingitud omakasu või muudest isiklikest ajedest, võib konkreetsetest asjaoludest olenevalt tekkida küsimus kohtuniku vastutusele võtmiseks VNFSV KrK § 111 alusel. Ja lõpuks, õigusemõistmisele mittevastava otsuse tegemine kontrrevolutsioonilisel sihil toob enesega kaasa vastutuse kontrrevolutsioonilisi kuritegusid käsitlevate kriminaalkoodeksi paragrahvide alusel.

Nõukogude seaduste kohaselt otsustatakse kuriteoasjad kohtu poolt üldreeglina kollegiaalselt. Juhul, kui kõik kohtunikud (nende hulgas ka rahvakaasistujad), tehes õigusemõistmisele mittevastava otsuse, tegutsesid omakasulistel või muudel isiklike ajedel või teadvalt aitasid selles kaasa ühele kohtunikest, siis vastutavad nad kõik VNFSV KrK § 114 alusel vahetute täideviijatena või osalistena, olenevalt iga kohtuniku osast õigusemõistmisele mittevastava otsuse või määruse tegemisel. Kuid kohtunikku (või rahvakaasistujat), kes kirjutab alla õigusemõistmisele mittevastava otsuse või määruse, aimamata teise kohtuniku kuriteolisi sihte (näiteks eksituse tagajärjel, millesse teda viis kuriteo toimepannud kohtunik), ei saa kriminaalvastutusele võtta, või teda võidakse vastavate tingimuste esinemisel vastutusele võtta üksnes lohakuse eest.

8. peatükk.

EBASEADUSLIK KINNIPIDAMINE, SUNDTOOMINE JA ÜLEKUULAMINE.

Kui VNFSV KrK § 114 vaatleb kohtunike seadusvastaseid tegusid, siis VNFSV KrK § 115 käsitleb uurimisorganite esindajate seadusvastast tegevust.

VNFSV KrK § 115 esimene lõige näeb ette ebaseaduslikku kinnipidamist ja ebaseaduslikku sundtoomist.

Kinnipidamine on vabaduse võtmine isikult, keda kahtlustatakse kuriteo toimepanemises. VNFSV KrPK § 100 ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi koo-

deksite vastavad paragrahvid sätivad alused, millede olemasolul on vahistamine lubatud. Nende aluste puudumisel tuleb iga kinnipidamist pidada ebaseaduslikuks.

Sundtoomine seisab tunnistaja või eksperdi sunniviisilises kohaletoometamises kas uurimisorgani või kohtu ette tunnistuse andmiseks või ekspertiisi tegemiseks. Sundtoomise alused on nimetatud VNFSV KrPK §-des 62 ja 64 ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi koodeksite vastavates paragrahvides. Nende alusteta toimunud sundtoomine on ebaseaduslik.

VNFSV KrK § 115 teine lõige käsitab järgmist kuritegu: „ülekuulamisel tunnistuse andmisele sundimine ebaseaduslike vahendite tarvitamisega ülekuulaja poolt, samuti tõkkeabinõuna vahistamine isiklikel või omakasul ajedel...“

VNFSV KrPK § 136 ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi koodeksite vastavad paragrahvid sätivad, et uurija ei või taotleda süüaluselt seletusi või süütunnistust vägivald, ähvarduste või teiste sarnaste vahendite abil. Kõneldes ebaseaduslikest vahendeist VNFSV KrK § 115 peab silmas VNFSV KrPK §-s 136 nimetatud ebaseaduslikke vahendeid.

Kuna § 115 ei räägi ainult süüaluse ülekuulamisest, siis tuleb tunnistada, et selle paragrahvi järgi tuleb kvalifitseerida ebaseaduslike vahendite rakendamist ka tunnistajate ja ekspertide ülekuulamisel (näiteks sihiga saavutada süüdistust toetavat tunnistaja ütlust või eksperdi arvamust).

Ebaseaduslik kinnipidamine ja ebaseaduslik sundtoomine võivad olla teostatud kas tahtlikult või ettevaatamatult. Mis aga puutub KrK § 115 teises lõikes tähendatud tegudesse, siis on need toimepandavad ainult tahtlikult.

Võrreldes VNFSV KrK § 115 esimest lõiget teise lõikega tuleb jõuda järeldusele, et ebaseaduslikku kinnipidamist kvalifitseeritakse esimese lõike järgi üksnes sel juhul,

kui ebaseaduslik kinnipidamine ei ole toime pandud isiklikel või omakasu ajedel. Kui see aga on toime pandud isiklikel või omakasu motiividel, siis tuleb rakendada VNFSV KrK § 115 teist lõiget, sest et kinnipidamine tõkkeabinõuna on vabadusekaotus (vt. VNFSV KrPK § 145 ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi koodeksite vastavaid paragrahve).

9. peatükk.

OMASTAMINE JA RAISKAMINE.

Ametialane omastamine ja raiskamine on üks sotsialistliku omandi riisumise vorme. Nagu sotsialistliku omandi iga riisumine, nii on ka ametialane raiskamine riikliku või ühiskondliku vara ebaseaduslik muutmine enda omandiks.

Riisumine tähendab vara ebaseaduslikku äravõtmist võõrast valdusest. Seega riisutav vara ei ole selle isiku käsutuses või korralduses, kes riisumise toime paneb. Riisuja sooritab riisumist sihiga saada endale riisutav vara, mida temal kuni riisumiseni ei olnud.

Selleks et kuritegu käsitada raiskamisena, on vajalik, et omastatud vara oleks kuni kuriteo toimepanemiseni isiku käsutuses, kes sooritab omastamise. See vara peab olema tema käsutuses kas tema teenistusliku seisundi (näiteks kassapidajal raha, kaupluse juhatajal kaubad) või riikliku või ühiskondliku asutuse korralduse tõttu (näiteks korraldus viia raha postile jne.).

Raiskamise täideviijate ring on tunduvalt laiem kui varem meie poolt käsitletud ametialaste kuritegude puhul. Kui ülalvaadeldud kuritegude täideviijateks võivad olla üksnes ametiisikud, siis raiskamise täideviijateks võivad olla kõik isikud, kes riigi- või ühiskondlike asutuste korraldusel on saanud riiklikku või ühiskondlikku vara mingite operatsioonide sooritamiseks.

Toome näiteid kohtupraktikast.

Külanõukogu arvepidaja G. tunnistati süüdi üksiktalunike tulekindlustusmaksude omastamises. Masljanini rajooni rahvakohtu otsusega mõisteti ta süüdi VNFSV KrK § 109 järgi. Lääne-Siberi kraikohtu presiidiumi

määrusega kvalifitseeriti G. tegevus VNFSV KrK § 116 lg. 1 peale ümber põhistel, et niivõrd, kui ta omastas kindlustusmaksusid, mida ta oli käsundatud sisse nõudma, omastas ta talle usaldatud summasid. („Sovetskaja justitsija“, 1938, nr. 17, lk. 57).

Teenistuja N. koostas võltsdokumendi, saades selle vastu teiselt teenistujalt tuhat rubla. Valge-Vene NSV Ülemkohus mõistis tema Valge-Vene NSV KrK § 204-a (raiskamine) järgi 4 aastaks vabadusekaotusele. Valge-Vene NSV Ülemkohtu presiidium kvalifitseeris N. tegevuse ümber Valge-Vene NSV KrK § 210 (teenistuslane võltimine) peale põhistel, et N. kuriteo kvalifitseerimine raiskamisena on ebaõige, sest puudub raiskamise üks põhitunnuseid — raiskaja käsutuses olevate ja tema kätte usaldatud vara ja väärtuste omastamine („Sovetskaja justitsija“, 1937, nr. 1, lk. 46).

Raiskamisest tuleb eristada vargust, mis on sooritatud „...riiklikest ja ühiskondlikest ladudest ja hoiupaikadest isiku poolt, kel oli eripäas neisse või kes valvas neid...“ (VNFSV KrK § 162 p. „d“ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragrahvid). Tuleb eristada isikut, kelle käsutuses on vara, ja isikut, kellel on pääs kohta, kus asub vara.

Nii näiteks, kui laojuhataja laskis osa laos olevast kaubast käiku enda huvides, siis sellisel juhul on antud raiskamine, sest kaubad olid laojuhataja käsutuses. Kujutleme enesele aga veidi teissugust juhtu. Lao arvepidaja laskis osa kaupa enda huvides käiku. Kaubad ei olnud arvepidaja käsutuses, kuid temal kui arvepidajal oli eripäas lattu. Arvepidaja tegu tuleb kvalifitseerida VNFSV KrK § 162 p. „d“ järgi.

VNFSV KrK § 116 räägib omastamisest ja raiskamisest, mis on toime pandud ametiisiku või riikliku või ühiskondliku asutuse korraldusel mingit kohust täitva isiku poolt. Mõistagi, et seda printsiipi tuleb laiendada ka riiklikele või ühiskondlikele ettevõtetele.

Omastamine on teatavaks eesmärgiks usaldatud võõra vara omakasulise sihiga enesele pidamine, raiskamine — omastatud vara ärakasutamine.

Seega eelneb omastamine alati raiskamisele. Seaduse seisukohast on ükskõik, kas omastatud raha säilitatakse hoiukarbis või juuakse kõrtsis maha.

Raiskamine on kuritegu, mis sooritatakse tahtlusega. Seepärast peab raiskamist rangelt eristama puudujäägist. Kohtupraktikas tõlgendatakse VNFSV KrK § 116 sageli liiga laialt. Kui isikul puudub kas kogu temale usaldatud vara või osa sellest, ikka rakendatakse VNFSV KrK § 116. Niisugune küsimuse lahendamine ei järgne hoopiski seaduse nõudest. Selle paragrahvi rakendamiseks on vajalik, et raiskamise teostanud isik oleks puuduva vara seadusvastaselt muutnud enda omandiks. Sagedasti jäetakse see moment tähele panemata.

Tegelikult tehtud kulutuste mittevormistamist või nõuetele mittevastavat vormistamist dokumentidega ei saa käsitada raiskamisena.

Ühe Tbilisis asuva majandusliku organisatsiooni direktor B. mõisteti Gruusia NSV KrK § 122 (raiskamise) alusel 4 aastaks vabadusekaotusele üle 5000 rbl. raiskamise eest. Asja arutamisel ei olnud selgitatud üht olulisemat asjaolu — kas oli toimunud tõeliselt raiskamine või aga tegelikult tehtud kulutuste dokumentidega mittevormistamises avalduv lohakus. Kohtujärelevalve Kollegium muutis otsuse ära ja saatis asja uueks uurimiseks.

Aasovi mere basseini veetranspordikohus mõistis kaupluse juhataja K. süüdi konkurentsi alusel lohakuses ja raiskamises VNFSV KrK §-de 111 ja 116 põhjal. Süüdistus raiskamises oli rajatud sellele, et arve, mille järgi K. raha välja andis, et olnud nõutavalt vormistatud. Asudes seisukohal, et muude tõendite puudumisel ei saa arve nõuetele mittevastav vormistamine olla aluseks süüdistusele raiskamises, ja arvesse võttes, et K. kohta teisi raiskamise tõendeid ei ole, jättis Kohtujärelevalve Kollegium K. tegevuse kvalifitseerimisel kõrvale VNFSV KrK § 116.

Samuti ei saa süüdistus raiskamises põhineda ainult oletustel.

Moskva 1. jsk. rahvakohus mõistis 16. mail 1937. a. kaupluse juhataja R. ja tema asetäitja K. 3 aastaks vabadusekaotusele VNFSV KrK § 116 alusel üle 7000 rbl. raiskamise eest. Pea-süütõend seisis selles, et süüalused olid andnud

kohustuse katta puudujääk. Kohus arutles järgmiselt: kui R. ja K. vabatahtlikult kohustusid katma puudujääki, siis on nad raiskajad. Süüdistuse kohta teisi tõendeid ei olnud. Seejuures kohus ei võtnud arvesse, et R. ja K. olid materiaalselt vastutavad isikud ja pidid puudujäägi niikuinii katma, olenemata sellest, kas esines raiskamine või puudujääk. Kohus asus ilmselt ebaõigele seisukohale. Kui püsida sellel seisukohal, siis kartusest olla süüdistatud raiskamises ei hakkaks keegi puudujääke katma. VNFSV Ülemkohtu kriminaalasjade kolleegium kvalifitseeris R. ja K. tegevuse ümber VNFSV KrK § 111 peale ja vähendas nende karistust („Sovetskaja justitsija“, 1938, nr. 18, lk. 50).

Puudujääke, mis tekkisid vara kasutamisest mitte-ettenähtud otstarbeks (kuid teenistuslikel sihtidel), vara üleandmisest asutustele või isikutele, kellel seaduse järgi pole õigust sellele varale, või vara kulutamise määra ületamisest, lohakusest, ei saa kvalifitseerida VNFSV KrK § 116 alusel, vaid neid tuleb kvalifitseerida, olenevalt asjas esinenud konkreetsetest asjaoludest, kriminaalkoodeksi teiste paragrahvide — ametialaseid kuritegusid käsitlevate paragrahvide alusel.

On tarvis silmas pidada ka NSVL RKN määrust 9. oktoobrist 1936. a. (LSKK 1936, nr. 55, art. 433): „Väiksete puudujääkide korral, mis antud töötajal on tekkinud esmakordselt ja seejuures kogenematuse tagajärjel, arvutusvigade ja töötaja teiste tegude korral, millel puuduvad kriminaalkuriteo tunnused, võib kaubandusliku ettevõtte administratsioon süüdlast karistada distsiplinaar karistusega ühes ettevõttele tekitatud kahju heastamisega üldtsiviilkorras.“

VNFSV KrK § 116 lg. 2 räägib omastamisest või raiskamisest, mis on toime pandud „... samade isikute poolt, kui nad omavad erilisi volitusi, samuti criti tähtsate riiklike väärtuste omastamine...“

Tuleb tähendada, et VNFSV KrK § 116 lg. 2 rakendamiseks ei ole mõlemad tunnused tingimata nõutavad. Rais-

kamise kvalifitseerimiseks VNFSV KrK § 116 lg. 2 järgi jätkub ühest nendest.

Vaatleme mõlemaid neid tunnuseid üksikasjalisemalt.

Rääkides erilistest volitustest ei mõtle seadus erilisi volitusi raisatud vara kohta, vaid erilisi volitusi ametiisiku teenistusliku seisundi mõttes. Seega tuleb erilisi volitusi evivaks isikuks pidada isikut, kes juhib asutust või ettevõtet, kellel on õigus käsutada asutuse või ettevõtte krediiti ja tema varasid, kirjutada alla lepingutele, anda avansse jne. Neis tingimustes ei oma tähtsust asutuse või ettevõtte tegevuse maastaap. Üleliidulise tähtsusega trusti esimees ja kohaliku väikese ettevõtte direktor on ühesuguselt isikud, kes evivad erilisi volitusi. Tähtis ei ole mitte tegevuse, vaid volituste ulatus, mis väljendab riigi või ühiskondliku organisatsiooni poolt ametiisikule osutatud usalduse määra.

Teine tunnus seisab erilisel tähtsate riiklike väärtuste omastamises.

Selle tähtsuse võivad määrata nii väärtuse enese iseloom kui ka aja ja koha tingimused. Nii näiteks on muuseumi haruldase eksponaadi omastamine väärtuse omastamine, millel on iseenesest suur riiklik tähtsus.

Külvikampania ajal traktori osade omastamine on samuti VNFSV KrK § 116 lg. 2 tunnuste kohane omastamine.

Nagu paljudel teistel juhtudel, on ka siin võimatu ette kindlaks määrata, missugused väärtused on tähtsad, ja küsimus tuleb lahendada olenevalt konkreetsetest asjaoludest.

Ülal juba osutasime, et omastamine ja raiskamine on ka sotsialistliku omandi riisumise vorme. Seepärast tuleb tunnistada, et raskendavate asjaolude esinemisel tuleb omastamist ja raiskamist kvalifitseerida 7. augusti 1932. a. seaduse järgi, kuigi see seadus otseselt ei räägi raiskajatest. Niisugusteks raskendavateks asjaoludeks võivad olla omastatud vara suur määr, omastamise süstemaatilisus, omastamise toimepanemine organiseeritud grupiga.

Raiskamisasjade kohta on olemas rida juhiseid ja seletusi.

NSVL Ülemkohtu 47. Pleenumi määrus 9. juunist 1934. a. juhistab, et raiskamise eest karistuse määramise korral paranduslike tööde kujul tuleb see karistus üldreeglina kanda üldalustel, s. t. mitte endises töökohas.

Samas määruses on antud ülitähtis juhis tsiviilhagi küsimuse kohta raiskamisasjades: „Juhtida kohtuorganite tähelepanu seoses raiskamisega algatatud tsiviilhagide kiirendatud korras läbivaatamise ja neis asjus tehtud otsuste kiireima täitmise vajadusele; selliste asjade mittealgatamise korral huvitatud organisatsioonide poolt on kohtuorganid kohustatud kriminaalasja läbivaatamisel omal algatusel lahendama raiskamisega tekitatud kahju heastamise küsimuse, määrates kindlaks kahju suuruse turuhindade alusel.“

VNFSV Ülemkohtu presiidiumi määruses 28. maist 1933. a. on juhistatud: „Asja arutamisel tuleb erilist tähelepanu pöörata raamatupidamise ekspertiisi täpsusele, mille ülesandeks on mitte ainult tegeliku kahju suuruse kindlakstegemine, mis tekitati kooperatsioonile ühe või teise tema töötaja kuriteolise tegevuse läbi ja mis kuulub väljamõistmisele üheaegselt kohtuotsuse tegemisega, vaid ka kahju esilekutsunud põhjuste kindlakstegemine (lihtne puudujääk, arvutusviga või repressiooni kogu raskusega karistatavad omastamised või raiskamised). Ekspertiisiaktide ärakirjadega peavad kohtualused tutvuma selleks, et nad saaksid õigeaegselt oma seletusi anda.“

Viimane juhis omandab eriliselt suure tähtsuse seoses Stalinliku Konstitutsiooni §-ga 111, mis kaebealusele kindlustab kaitseõiguse.

Mis puutub määruse ülejäänud osasse, siis täpne raamatupidamise ekspertiis võib muidugi anda real juhtumel materjali kohtule järelduseks selle kohta, kas esineb raiskamine või puudujääk, kuid kohtualuse tegevuse lõplik juriidiline hindamine kuulub ainult kohtule.

VNFSV KohtuRK ringkiri 1934. a. nr. 95 (vt. „Kohtupraktika küsimuste käsiraamat“, lk. 241) nõuab, „... et tsiviilhagid raiskamise ja riisumiste asjades tuleb solidaar-

sel vastutusel välja mõista kõikidelt ses asjas vastutusele võetud isikutelt, s. t. nii isikutelt, kes sooritasid raiskamise või riisumise, kui ka isikutelt, kes ei võtnud tarvitusele abinõusid kaubandus-kooperatiivse vara kaitseks“. Juhul, kui kaitsevahendite mitterakendamine oli tingitud lohakusest, tuleb seda nõuet pidada kehtetuks oma vastuolu tõttu NSVL Ülemkohtu 51. Pleenumi määrusega 21. juunist 1935. a. (vt. ülalpool).

Viimaks tuleb meenutada NSVL Ülemkohtu 9. Pleenumi määrust 30. aprillist 1926. a. raiskamisasjade kohtualluvusest. Kuna kriminaalasjade kohtualluvuse tunnuseks on kuriteo toimepanemise koht, siis Pleenum seletas, et raiskamise ja omastamise puhkudel tuleb kuriteo toimepanemise koha all mõista kuriteo läbi kannatanud asutuse asupaika.

10. peatükk.

ALTKÄEMAKS.

Altkäemaksuga seotud küsimustele pühendab VNFSV Kriminaalkoodeks kolm paragrahvi.

Esimene neist — § 117 — käsitleb altkäemaksu saamist;

teine — § 118 — altkäemaksu andmist ja vahendust altkäemaksu võtmisel;

kolmas — § 119 — altkäemaksu provokatsioonid.

1. VNFSV KrK § 117 määratleb altkäemaksu järgmiselt: „Ametiisiku poolt isiklikult või vahendajate kaudu ükskõik mis kujul altkäemaksu andja huvides mingi teo toimepanemise või tegemata jätmise eest, mille ametiisik võis või pidi toimepanema ainuüksi oma teenistusliku seisundi tõttu...“

Altkäemaksu saamine võib toimuda kas mingite materaalsete väärtuste (raha, kauba jne.) või muude materiaalse iseloomuga kasude (näiteks teatri tasuta külastamise õigus, korteri võimaldamine jne.) saamise kujul kas otsest altkäemaksu andjalt või vahendajalt. Peale selle võib altkäemaks mõnikord olla maskeeritud, varjatud just nagu seaduspärase vormiga. Nii vaatleb NSVL RKN oma

määruses 20. aprillist 1934. a. (LSKK 1934, nr. 21, art. 172) üksikasjaliselt üht sellist maskeeritud altkäemaksu vormi.

Eesmärgil võidelda raudtee töötajate poolt raudtee klientidele mingite seaduses mitte ettenähtud eeliste osutamise vastu NSVL RKN määras: 1) keelata nõukogude, majanduslike ja teiste organisatsioonide poolt ükskõik missuguste preemiate andmine raudteetranspordi töötajatele ja viimastele nende preemiate vastuvõtmine; 2) keelata raudteetranspordi töötajatele töötada kohakaasluse alusel nõukogude ja majanduslikes organisatsioonides; 3) käsitada säärast liiki premeerimist ja kohakaaslust altkäemaksuna ja karistada süüdlasi kriminaalkoodeksi vastavate paragrahvide järgi.

Seega esines altkäemaks antud juhul premeerimise ja kohakaasluse alusel töötamise vormis.

VNFSV KrK § 117 räägib ükskõik mis kujulisest altkäemaksust.

Altkäemaksu andja annab altkäemaksu eesmärgiga saada mingeid teeneid altkäemaksu saajalt. Need teened avalduvad mingi teo sooritamises või mittesooritamises, mille ametiisik võis või pidi toime panema ainuüksi oma teenistusliku seisundi tõttu.

On täiesti ükskõik, kas altkäemaksu saaja teened avalduvad mingites aktiivsetes teenistuslikes tegudes või selliste tegude mittesooritamises, kas need teenistuslikud teod olid seaduslikud või seadusvastased, kas tegevusetus oli seaduslik või seadusvastane. Peasjaks on altkäemaksu saamine. Altkäemaksu saanud ametiisik võib isegi seaduspäraselt tegutseda — kuid altkäemaksu võtmine on kuritegu, sest ametiisikul ei ole õigust isegi oma seadusliku tegevuse eest saada peale seaduse alusel saadava tasu mingeid lisatasusid kõrvalistest allikatest.

Isegi kui mingite tegude mittesooritamine on täiesti seaduspärane, on teatavate tegude mittesooritamise eest altkäemaksu saamine kuritegu.

Kujutleme järgmist juhtumit. Hageja pöördus rahva-kohtu sekretäri poole palvega anda temale välja kohtuotsuse ärakiri ja pakkus temale selle eest altkäemaksu. Sekretär sai altkäemaksu ja andis otsuse ärakirja välja. Vaatamata sellele, et sekretär andis ärakirja välja seadus-

likul alusel, sooritasid hageja ja sekretär kuriteo. Esimese kuritegu seisab altkäemaksu andmises, teise kuritegu — altkäemaksu võtmises.

Kujutleme teist juhtumit. Kohtuotsuse täideviimine peatati protesti esitamise tõttu. Kostja pöördus kohtutäituri poole palvega otsust mitte täide viia ja pakkus talle altkäemaksu. Kohtutäitur võttis altkäemaksu vastu ega viinud otsust täide. Kohtutäituri tegevusetus on täiesti seaduspärane. Enamgi, seismapandud kohtuotsuse täideviimine oleks olnud seadusvastane. Kuid antud juhul panid nii kostja kui kohtutäitur toime kuriteo.

Seadus räägib mitte ametiisiku ükskõik milliste tegude sooritamisest või mittesooritamisest, vaid üksnes niisuguste, mida ametiisik võis või pidi toime panema oma teenistusliku seisundi tõttu. Järelikult räägib seadus niisugustest tegudest, mis on seotud antud ametiisiku teenistuslaste kohustustega. Sealjuures ei ole sugugi nõutav, et ametiisik ise oleks volitatud sooritama või mitte sooritama neid tegusid, millest on huvitatud altkäemaksu andja. Tähtis on, et ametiisik oleks sellega teenistuslaselt teatavas ühenduses. Näiteks altkäemaksu andja on huvitatud mingite materjalide saamisest. Ta annab altkäemaksu sekretärile, et see väljaspool järjekorda teataks tema avaldusest vastava organisatsiooni juhatajale, kelle pädevusse kuulub soovitud materjalidega varustamine. Sekretäri teenistuslik seisund ei anna temale õigust materjalide käsutamiseks, kuid ta on teenistuslikult seotud isikuga, kellest oleneb küsimuse lahendamine. Pole kahtlust, et sekretär pani antud juhul toime teo, mida ta võis sooritada oma teenistusliku seisundi tõttu, seepärast vastutab tema antud juhul altkäemaksu võtmise eest.

Lõpuks, seadus juhustab, et tegu või tegevusetus peab aset leidma altkäemaksu andja huvides. Seadus ei kõnele altkäemaksu andja isiklikest huvidest, see tähendab, et altkäemaks esineb siis, kui muude tingimuste olemasolul tegevus või tegevusetus toimus kas altkäemaksu andja isiklikes huvides või tema poolt kaitstavates teiste isikute või asutuste huvides.

Altkäemaks on lõpule viidud altkäemaksu saamise momendiga, olenemata sellest, kas ametiisik on täitnud

või ei ole täitnud neid kohustusi, mis ta endale võttis altkäemaksu andja suhtes. Tähtis on ainult, et oleks kindlaks tehtud, et ta need kohustused endale võttis.

VNFSV KrK § 117 lg. 1 sätib karistusena vabadusekaotuse kuni kahe aastani. VNFSV KrK § 117 lg. 2 näeb raskendavate asjaolude esinemisel karistusena ette vabadusekaotuse mitte alla kahe aasta ühes vara konfiskeerimisega. § 117 lg. 2 loetleb need asjaolud. Selle paragrahvi mõtte kohaselt on see loetelu näitlik. Seepärast võib kohus peale selles paragrahvis loetletud asjaolude arvestada ka teisi raskendavaid asjaolusid. VNFSV KrK § 117 lg. 2 toodud loetelu mõte seisab selles, et selles nimetatud asjaolud on tingimusteta raskendavad asjaolud; seejuures jätkub ühestki nendest asjaoludest § 117 lg. 2 rakendamiseks.

VNFSV KrK § 117 lg. 2 kohaselt on raskendavateks asjaoludeks:

a) altkäemaksu võtnud ametiisiku vastutav seisund. Nagu juba korduvalt tähendatud, ei saa ette kindlaks määrata vastutavate ametiisikute täpset loetelu. Kohus lahendab selle küsimuse olenevalt süüdistusasja asjaoludest;

b) eelnev karistus altkäemaksu eest või korduv altkäemaksu võtmine;

v) altkäemaksu võtja poolt väljapressimise kasutamine.

2. VNFSV KrK § 118 käsitleb altkäemaksu andmist ja altkäemaksu vahendust.

Vahendus võib avalduda kas altkäemaksu üleandmises altkäemaksu andjalt altkäemaksu saajale või mingi teisekujulise kaasabi osutamises (kokkusaamise korraldamine, tuttavaks tegemine altkäemaksu andmise ja saamise eesmärgil jne.). Vahendamise eest järgneb vastutus nii sel juhul, kui vahendamine toimus omakasu motiividel, kui ka nende motiivide puudumisel.

Vastavalt VNFSV KrK § 118 märkusele vabanevad altkäemaksu andja ja vahendaja vastutusele võtmisest, kui nende suhtes toimus altkäemaksu väljapressimine ja kui nad, viivitamata pärast altkäemaksu andmist vabataht-

likult teatavad juhtunust. VNFSV KrK § 118 märkuse mõtte järgi jätkub selle rakendamiseks ühest nimetatud tingimusest.

Märkus räägib vabatahtlikust avaldusest. Vabatahtliku avalduse all tuleb mõista niisugust avaldust, mis on tehtud avaldaja enese algatusel enne asja algatamist nii tema enese kui ka altkäemaksu saaja suhtes.

Kui näiteks kaupluse juhataja oli sunnitud altkäemaksu andma baasi juhatajale viimase väljapressimise tagajärjel, kes ähvardas lõpetada kauplusele vajalike kaupade andmise, siis antud juhul vastutab altkäemaksu võtmise eest ainult baasi juhataja. Väljapressimise tagajärjel altkäemaksu andnud kaupluse juhataja vabaneb vastutusele võtmisest.

Kujutleme seda juhtu veidi teissugusel kujul. Kaupluse juhataja andis vabal kokkuleppel baaside juhatajaga viimasele altkäemaksu eesmärgiga saada oma kauplusele vajalikku kaupa. Altkäemaksu andmise järel kaupluse juhataja sai teadlikuks oma kuriteolisusest ja teatas sündinust miilitsale enne asja algatamist. Ka antud juhul kannab vastutust üksnes baasi juhataja, kuna kaupluse juhataja sellest vabaneb.

Kui aga kaupluse juhataja pakkus baasi juhatajale altkäemaksu sihiga teda hiljem paljastada altkäemaksu saamises, siis kaupluse juhataja ei vastuta mitte altkäemaksu andmise, vaid selle provokatsiooni eest.

3. VNFSV KrK § 119 räägib altkäemaksu provokatsioonist.

Altkäemaksu provokatsioon tähendab ametiisiku poolt teadvalt olukorrajatimise loomist, mis a) kutsuvad esile altkäemaksu pakkumise, sihiga paljastada hiljem altkäemaksu andja, või b) kutsuvad esile altkäemaksu võtmise, sihiga paljastada hiljem altkäemaksu võtja.

Nii esimesel kui teisel juhul on kuriteolise käitumise sihiks mitte altkäemaksu saamine või selle andmine, vaid altkäemaksu andja või võtja järgnev paljastamine. Provokatsioonilised teod võivad seista kas otseses väljapressimises või vihjetes jne.

Altkäemaksu provokatsiooni täideviijaks võivad (VNFSV KrK § 119 järgi) olla ainult ametiisikud.

Altkäemaksu saamine, andmine ja provokatsioon eeldavad alati tegusid, mis on toime pandud otsese tahtlusega. Altkäemaksu saaja peab teadlik olema, et ta võtab seda tingimusel, et täidab või jätab täitmata mingi ametialase kohustuse altkäemaksu andja huvides. Võttes vastu altkäemaksu näeb ta ette ja soovib nende tagajärgede tekkimist, sest just selle sihiga ta annab altkäemaksu. Täpselt samuti altkäemaksu andja annab altkäemaksu, nähes ette ja soovides vastavaid tagajärgi, sest just selle sihiga ta annab altkäemaksu. Vastupidisel juhul kaotaks altkäemaksu andmine kui ka saamine igasuguse mõtte.

Lõpuks, altkäemaksu provokatsioon eeldab alati otseselt teatud sihti — paljastada hiljem altkäemaksu andja või võtja.

11. peatükk.

TEENISTUSALANE VÕLTSIMINE.

VNFSV KrK § 120 käsitleb teenistusalase võltsimisena järgmisi ametiisikute kuriteolisi tegusid:

a) teadvalt ebaõigete andmete sissekandmine ametlikesse dokumentidesse.

Neil juhtudel on dokument formaalsest küljest õige, kuid sissekantud andmed on ebaõiged;

b) dokumendi ümbertegemine, puhastamine või teise kuupäevaga märkimine;

c) teadvalt ebaõigete dokumentide koostamine ja väljaandmine või raamatuisse teadvalt ebaõigete sissekannete tegemine.

Teenistusalase võltsimise esinemiseks on vajalik, et võltsimise toimepannud ametiisik oleks ametis selles asutuses või ettevõttes, millest võltsitud dokument nagu pärineks. Vastasel korral oleks antud mitte teenistusalane, vaid harilik võltsimine (VNFSV KrK § 72 ja 170).

§ 120 koosneb kahest lõikest: esimene lõige käsitleb võltsimist omakasu sihil, s. t. sihiga saada varanduslikku kasu. Teine lõige käsitleb samu tegusid, kui need on toime pandud ilma omakasu motiivita (näiteks sihiga osutada

teeneid oma tuttavale jne). Nii ühel kui teisel juhul on võltsimine tahtlik tegu. Esimese löike järgi on karistusena ette nähtud vabadusekaotus kuni kahe aastani, teise järgi — karistus, mis on ette nähtud VNFSV KrK §-s 112 lg. 2.

Juhul, kui teenistusalane võltsimine on toime pandud eesmärgil aidata kaasa teisele kuriteole, samuti vahendina teise kuriteo sooritamiseks või varjamiseks, tuleb säärased ametiisikute teod kvalifitseerida mõlema — teenistusalase võltsimise ja teise kuriteo — kuriteo konkurentsina.

Nii näiteks, kui kassapidaja tegi arve selleks ümber, et fiktiivarvega katta puudujääki või omastada osa temale usaldatud rahast, siis tuleb tema käitumist kvalifitseerida konkurentsi alusel VNFSV KrK § 116 ja § 120 lg. 1 järgi. Kui brigadiir koostas võltsitud palgalehe just kui väljamakstud töötasu peale ja andis selle välja töökorraldajale tõestava dokumendina avansiaruande juurde sihiga varjata töökorraldaja puudujääki, siis tuleb brigadiiri tegu kvalifitseerida VNFSV § 120 lg. 2 ja § 116 järgi § 17 rakendusel. Toome näiteid kohtupraktikast.

Küla tarbijateühingu kaupluse juhataja T. mõisteti Valge-Vene NSV Tšervono-Slobodski rajooni rahvakohtu poolt süüdi Valge-Vene NSV KrK § 204-b (raiskamine) järgi selles, et ta raiskas 3000 rubla. Järelevalve korras asja läbi vaadates selgus, et T. ei omastanud raha, puudujääk aga tekkis osa kauba võlgu andmisest. Puudujäägi varjamiseks pani T. toime võltsimise kaubaarvetes. Kohtujärelevalve Kolleegium kvalifitseeris T. käitumise ümber Valge-Vene NSV KrK § 196 (lohakus) ja § 210 (võltsimine) peale.

Pearaamatupidaja omastas tema käsutuses olevatest summadest võltsimise teel 5000 rubla. Põhja raudtee liinikohus mõistis ta 7. augusti 1932. a. seaduse alusel 10 aastaks vabadusekaotusele. Leides, et omastatud summa suurus ei anna alust rakendada L. suhtes 7. augusti seadust, kvalifitseeris Kohtujärelevalve Kolleegium L. käitumise ümber VNFSV KrK § 116 lg. 2 ja § 120 peale.

Lõpuks tuleb tähelepanu juhtida VNFSV KohtuRK ringkirjale 5. jaanuarist 1937. a., mis seletab, et ebaõigete andmete sissekandmist ametlikesse dokumentidesse ja

ametiisikute aruannetesse tuleb üldreeglina kvalifitseerida VNFSV KrK § 120 järgi. Kuid teadvalt ebaõigete andmete sissekandmist sihiga varjata tegevuse laostumist tuleb kvalifitseerida VNFSV KrK § 109 järgi.

12. peatükk.

AVALDAMISELE MITTEKUULUVATE ANDMETE AVALDAMINE.

VNFSV KrK § 121 käsitleb ametiisiku poolt avaldamisele mittekuuluvate andmete avaldamist, teatamist, edasiandmist või nende kogumist edasiandmise sihil.

Avaldamisele mittekuuluvate andmete avaldamine, teatamine või edasiandmine võib toimuda nii tahtlikult kui ka ettevaatamatult. Mis puutub andmete kogumisse edasiandmise sihil, siis need kui kindla sihiga toimepandud teod on tahtlikud teod.

Avaldamisele mittekuuluvaid andmeid ei tule ära segada andmetega, mis on eriliselt hoitavad riiklikud saladused (vt. VNFSV KrK § 58⁶ märkus). Riiklikku saladust moodustavate andmete loetelu on kinnitatud NSVL Rahvakomissaride Nõukogu poolt 7. aprillil 1926. a. (LSKK 1926, nr. 32, art. 213). Niisuguste andmete edasiandmist või edasiandmise sihil kogumist tuleb kvalifitseerida spionaažina (VNFSV KrK § 58⁶).

Avaldamisele mittekuuluvateks andmeteks on andmed, mis ei moodusta eriliselt hoitavat riiklikku saladust, kuid mis ei kuulu avaldamisele seaduse otsese keelu, riikliku keskasutuse või asutuse või ettevõtte juhataja korralduse tõttu (vt. VNFSV KrK § 58⁶ lg. 2).

Eriti tuleb NSVL Ülemkohtu direktiivi kohaselt 14. juunist 1935. a. nr. 29 kvalifitseerida VNFSV KrK § 121 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi asutuste ametiisikute tegevust, mis seis nende töölis- või külakorrespondentide nimede avaldamises, kelledelt on tulnud nende asutusse kirju ja sõnu-meid.

LISA.

LIIDUVABARIIKIDE KRIMINAALKOODEKSITE AMETIALASEID KURITEGUSID KÄSITLEVATE PARAGRAHVIDE VÕRDLUSÜLEVAADE.

1. Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitus.

(VNFSV KrK § 109)¹.

Ukraina NSV. KrK § 97 ühtib peaaegu täielikult VNFSV KrK redaktsiooniga.

Ukraina NSV KrK § 97 märkus sisaldab VNFSV KrK § 109 märkuses antava ametiisiku mõiste üldformulatsiooni asemel ametiisiku mõiste alla kuuluvate koöperatsioonide, majanduslike organisatsioonide, kohtu- jne. töötajate loetelu.

VNFSV KrK § 109 teine märkus on Ukraina KrK-st välja jäetud.

Valge-Vene NSV² (KrK §-d 195 ja 196-1). Valge-Vene NSV KrK §-s 195 antakse ametialase eksimuse ja ametialase kuriteo mõiste. Sõnastatud on see § järgmiselt: „Ametialane eksimus on ametiisiku iga tegevus või tegevusetus, mis ei olnud tingitud teenistuslikest vajadustest ja rikkus asutuse või ettevõtte korrapäraseid tööd või tekitas sellele varalist kahju, või rikkus avalikku korda või üksikute kodanike seadusega tagatud õigusi ja huve, või, kuigi see ei olnud otseselt seotud antud ametiisiku ametialaste funktsioonidega, õõnestas võimuorganite autoriteeti töötajate silmis.

Ametialased kuriteod on samad ametiisiku teod, kui neil oli süstemaatiline iseloom, või olid toime pandud omakasu või muudel isiklikel motiividel, või neil olid eriti rasked tagajärjed või ametiisiku teades võisid kaasa tuua raskeid tagajärgi.

¹ Kõikjal on võetud lähtepunktiks VNFSV KrK.

² Tuleb tähendada, et Valge-Vene KrK ja mõnede teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksid on arvanud ametialaste kuritegude hulka kuritegusid, mis VNFSV KrK järgi kuuluvad teiste peatükkide alla (näit. majanduslikud kuriteod). Siinkohal toome ainult need paragrahvid, mis on analoogilised VNFSV KrK ametialaseid kuritegusid käsitlevate paragrahvidega.

Ametialaseid kuritegusid jälitatakse kohtukorras käesoleva kriminaalkoodeksi §-de 196—212 alusel, ametialaseid eksimusi aga jälitatakse kas kohtu- või distsiplinaarkorras käesoleva koodeksi § 213 alusel.“

§ 195 märkus määratleb ametiisikut isikuna, kes on alatiselt või ajutiselt ametis riiklikus, ühiskondlikus või kooperatiivses asutuses või ettevõttes.

§ 196-1 ühtib redaktsiooniliselt VNFSV KrK §-ga 109, kuid tunnuste osas viitab § 195 teisele lõikele.

Karistus — vabadusekaotus mitte alla ühe aasta.

Azerbaijani NSV. KrK § 143 ühtib VNFSV KrK §-ga 109. Ühtib ka § 143 märkus 1; § 143 märkus 2 näeb ette, et vastastikuste krediitühingute valitavates ametites olevad isikud võetakse toimepandud teenistuslike kuritegude eest vastutusele kui ametialaste kuritegude toimepanemise eest.

Gruusia NSV. KrK § 114 ühtib redaktsiooniliselt VNFSV KrK §-ga 109.

Nagu UNSV KrK, nii annab ka GNSV KrK § 109 märkus ametiisiku määrangu loetelu abil. Märkus 2 ühtib Azerbaijani NSV KrK § 143 märkusega 2.

Armeenia NSV. KrK § 195 ühtib VNFSV KrK §-ga 109; on sisse toodud märkus 3, mis ühtib GNSV KrK § 114 märkusega 2.

Uzbeki NSV. KrK § 140 esimene lõige ühtib VNFSV KrK §-ga 109 ja sätib karistusena vabadusekaotuse kuni 10 aastani.

Lõige 2 on esitatud järgmiselt: „Kõigil ülejäänud juhtudel samad teod toovad enesega kaasa“, kusjuures sanktsioon ühtib VNFSV KrK § 112 lõikega 2 ja märkusega 2. Esimese lõike märkus 1 ühtib põhiliselt VNFSV KrK § 109 märkusega 1. Teine lõige osutab, et isikud, kes on ametis valitsusorganites, kolhooside ühiskondlikes vastastikku abistamise kassades, võrrutatakse vastutuse suhtes ametiisikutega.

Märkus 2 ühtib VNFSV KrK § 112 märkusega 1.

Turkmeeni NSV. KrK § 104 ühtib VNFSV KrK §-ga 109; sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga kuni 8 aastat. Märkus 1 ühtib VNFSV KrK-ga, märkus 2 ühtib GNSV KrK § 114 märkusega 2.

Tadžiki NSV. KrK § 133 ühtib Uzbeki NSV KrK § 140 lõigetega 1 ja 2; märkus annab ametiisiku üldmäärangu, mis põhiliselt ühtib Uzbeki NSV KrK § 140 märkusega 1.

Võimuliialdus.

(VNFSV KrK § 110.)

Ukraina NSV. KrK § 98 ühtib esimeses lõikes VNFSV KrK §-ga 110. Teises lõikes osutatakse ainult võimuliialdusele (ja mitte ka teenistuslike volituste ületamisele, nagu see on

VNFSV KrK-s); „kaasnesid“ asemel on osutatud „avaldus või kaasnes“, teise löike sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 3 aasta.

Valge-Vene NSV. KrK § 197 koosneb kolmest lõikest. Esimene ühtib VNFSV § 110 esimese löikega. Teine käsitleb võimuliialdust, millega kaasneb kannatanu solvamine või elu ega tervist mitteohustav vägivald kannatanu kallal. Sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 1 a., kolmas näeb ette neidsamu tegusid, kuid seoses elule või tervisele ohtliku vägivaldaga, sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 3 a.

Azerbaidžani NSV. KrK § 144 ühtib VNFSV KrK-ga; teises löikes antud sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 3 aasta.

Gruusia NSV. KrK § 115 ühtib Azerbaidžani NSV KrK §-ga 144.

Armeenia NSV. KrK § 136 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 141 ühtib VNFSV KrK-ga; esimese löike sanktsiooni osas viidatakse UzNSV KrK § 140 esimesele või teisele löikele; teises löikes — vabadusekaotus mitte alla ühe aasta.

Turkmeeni NSV. KrK § 105 ühtib VNFSV KrK-ga. Sanktsioon esimese löike järgi — vabadusekaotus kuni 5 aastat ja teise löike järgi — kuni 10 aastat.

Tadžiki NSV. KrK § 134 ühtib VNFSV KrK-ga; esimese löike sanktsioon viitab Tadžiki KrK § 133 esimesele või teisele löikele, teise löike järgi — ühtib VNFSV KrK-ga.

3. Võimutegevusetus ja lohakus.

(VNFSV KrK § 111.)

Ukraina NSV. KrK § 99 ühtib VNFSV KrK-ga. Sanktsioonis on ette nähtud ka sunduslikud tööd. Ukraina NSV KrK-sse on toodud eri paragrahv 99¹ — bürokratism. Olenevalt raskendavatest tunnustest sätib see paragrahv karistusena ühiskondliku laituse kuni 3-aastase vabadusekaotuseni ühes keeluga teenida ametikohal riiklikes või ühiskondlikes asutustes või ettevõtteis tähtajaga kuni viis aastat.

Valge-Vene NSV. KrK § 196 ühtib sisult põhiliselt VNFSV KrK §-ga 111; sanktsioonis on ette nähtud ka sunduslikud tööd.

Azerbaidžani NSV. (KrK §-d 145 ja 146.) § 145 näeb ette võimutegevusetuse, redaktsioon ühtib VNFSV KrK § 111 selle osaga, mis räägib tegevusetusest; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastat või distsiplinaarkaristus. § 146 käsitleb lohakust ja bürokratismi, s. t. teenistusse hooletu või kohusetundetu või formaalne suhtumine, mis toob kaasa viivituse, asjaajamise ja aruandmise aegluse ja teisi teenistuslikke korratusi; sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga kuni 3 aastat; kui aganende tegude tulemuseks on rasked tagajärjed — vabadusekaotus mitte alla ühe aasta.

Gruusia NSV. (KrK §-d 116 ja 117.) § 116 — võimegevusetus; sanktsioon — kuni 3 aastat vabadusekaotust. § 117 — lohakus ja bürokratism; annab arendatud määrangu, mis üldjoontes ühtib Azerbaidžani NSV KrK §-ga 146; sanktsioon — kuni 2 aastat vabadusekaotust.

Armeenia NSV. KrK § 137 ühtib VNFSV KrK §-ga 111.

Uzbeki NSV. (KrK §-d 142 ja 143.) § 142 — tegevusetus; ühtib sisult VNFSV KrK-ga. § 143 — lohakus; lohakus on määratletud tähelepanematu, hoolimatu või ilmselt kohusetundetu suhtumisena oma kohustesse. Sanktsioon — viitab §-des 142 ja 143 Uzbeki NSV KrK § 140 esimesele ja teisele lõikele.

Turkmeeni NSV. KrK § 106 ühtib sisult VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani.

Tadžiki NSV. KrK § 135 ühtib VNFSV KrK-ga ebamajanduslikkuse lisandamisega; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastat. § 135 teine lõige näeb spetsiaalselt ette sidetöötajate lohakuse, mille tulemuseks on sideorganite korrapärase töötamise häirimine, postisaadetiste kohaletoiemtamise seisak või nende kaotamine; sanktsioon — paranduslikud tööd kuni 1 aastani või vabadusekaotus kuni 2 aastani.

4. Kvalifitseeritud ja privilegeritud võimukuritarvitus, võimuliialdus, võimutegevusetus ja lohakus.

Ukraina NSV. KrK § 100 ühtib sisult põhiliselt VNFSV KrK-ga; § 100 teise lõike sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga kuni 1 kuu, või ametist vallandamine, või õiguse kaotus teenida vastutavatel ja juhtivatel ametikohtadel 2 aasta vältel, või kohustus heastada tekitatud kahju, või ühiskondlik laitus.

Valge-Vene NSV. (KrK § 213.) Valge-Vene KrK-s ei ole eri paragrahvi, mis ühtiks VNFSV KrK § 112 esimese lõikega. § 213 osutab analoogiliselt VNFSV KrK § 112 teise lõikega, et kõik eelmistes paragrahvides loetletud teod, kui neis esinevad § 195 esimeses lõikes osutatud tunnused ja ei ole selle paragrahvi kaasa VNFSV KrK § 112 teise lõikega ligikaudu ühtiva karistees lõikes nimetatud raskendavaid asjaolusid, toovad enesega tuse või distsiplinaarvastutuse, kui vastavad organid ei pea otstarbekaks võtta kohtulikule vastutusele (vaid peavad otstarbekamaks distsiplinaarvastutusele võtmist).

Azerbaidžani NSV. (KrK § 147.) Esimene lõige ühtib VNFSV KrK § 112 esimese lõikega; teine lõige näeb ette suurendatud vastutuse (vabadusekaotus mitte alla 5 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta) raskendavate asjaolude esinemisel „(omakasuline huvitatus, võltsimine, vara riisumine, altkäemaks jms.)“.

Paragrahvi teised lõiked ühtivad ligikaudu VNFSV KrK § 112 teise lõikega ja esimese märkusega; paranduslike tööde tähtaeg — kuni 6 kuud.

Gruusia NSV. (KrK § 118.) Esimene lõige ühtib VNFSV KrK § 112 esimese lõikega, arvates keskvalitsemisaparatuuride hul-

ka varustamise ja jaotamise organid. Puudub norm, mis vastaks Azerbaidžani NSV KrK § 147 teisele lõikele; ülejäänud osas ühtib selle paragrahviaga.

Armeenia NSV. KrK § 138 ühtib sisult VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 145 ühtib VNFSV KrK § 112 esimese lõikega, arvates keskvalitsemisaparatuuride hulka varustamise ja jaotamise organid. Sanksioon — vabadusekaotus mitte alla 3 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega. Uzbeki NSV KrK sisaldab § 145¹, mis näeb ette hoolimatu suhtumise töötajate vajadustesse ja nõuetesse, s. t. teod, mis oma sisult esinevad bürokraatimina. Sanksioon — vabadusekaotus kuni kolme aastani või ametist vallandamine või ühiskondlik laitus.

Turkmeeni NSV. (KrK §-d 107, 107¹ ja 108.) §-d 107 ja 108 ühtivad VNFSV KrK § 112 esimese ja teise lõikega; Turkmeeni NSV KrK § 107 sanktsioon — vabadusekaotus kuni 10 aastani ühes vara konfiskeerimisega, kuid § 108 järgi üksnes distsiplinaarkaristus. § 107¹ käsitleb §-s 107 ettenähtud tegusid, mis on sooritatud sidealal töötajate poolt, kui need töid kaasa postisaadetise kaotsimineku. Sanksioon — vabadusekaotus kuni 8 aastani.

Tadžiki NSV. KrK § 136 ühtib VNFSV KrK §-ga 112.

5. Võimu diskrediteerimine.

(VNFSV KrK § 113.)

Ukraina NSV. KrK § 101 ühtib VNFSV KrK §-ga 113; sanktsioon — vabadusekaotus kuni ühe aastani või UNSV KrK § 100 teises lõikes ja sama paragrahvi esimeses ja teises märkuses ettenähtud karistused.

Valge-Vene NSV. KrK § 212 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastani.

Azerbaidžani NSV. KrK § 148 ühtib VNFSV KrK-ga.

Gruusia NSV. KrK § 119 ühtib VNFSV KrK-ga.

Armeenia NSV. KrK § 139 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 2 aastani või § 138 teises lõikes ettenähtud karistused.

Uzbeki NSV. KrK § 144 ühtib VNFSV KrK-ga.

Turkmeeni NSV. KrK § 109 — sama.

Tadžiki NSV. KrK § 137 — sama.

6. Õigusemõistmisele mittevastava otsuse tegemine.

(VNFSV KrK § 114.)

Ukraina NSV. KrK § 102 ühtib VNFSV KrK §-ga 114; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla ühe aasta.

Valge-Vene NSV. KrK § 199 — sama; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 5 aasta.

Azerbaidžani NSV. KrK § 149 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 2 aasta, eriti raskenda-

vatel asjaoludel — mitte alla 5 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta.

Gruusia NSV. KrK § 120 ühtib VNFSV KrK-ga.

Armeenia NSV. KrK § 140 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 146 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 3 aasta ühes kohtuametitest kõrvaldamisega.

Turkmeeni NSV. KrK § 110 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 10 aastani.

Tadžiki NSV. KrK § 140 ühtib VNFSV KrK-ga.

7. Ebaseaduslik kinnipidamine, sundtoomine ja ülekuulamine.

(VNFSV KrK § 115.)

Ukraina NSV. KrK § 103; esimese löike järgi on sanktsiooniks vabadusekaotus kuni 6 kuuni, teise löike järgi — ühtib VNFSV KrK-ga.

Valge-Vene NSV. KrK § 198 on esitatud ühes paragrahvis ilma esimese ja teise lõiketa; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 1 aasta.

Azerbaidžani NSV. KrK § 150 ühtib VNFSV KrK-ga.

Gruusia NSV. KrK § 121 käsitleb ülekuulamisel tunnistuse andmisele sundimist ebaseaduslike vahendite tarvitamisega ja vahistamist isiklikel või omakasu ajedel; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani.

Armeenia NSV. KrK § 141 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 147 käsitleb esimeses osas ebaseaduslikku kinnipidamist, ebaseaduslikku sundtoomist ja tunnistuse andmisele sundimist; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastani. Teises lõikes — tõkkeabinõuna vahistamine isiklikel või omakasu ajedel; sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga mitte alla 1 aasta.

Turkmeeni NSV. KrK § 111 ühtib VNFSV KrK-ga.

Tadžiki NSV. KrK § 139 ühtib Uzbeki NSV KrK-ga; sanktsioon esimese löike järgi — vabadusekaotus kuni 2 aastani, teise löike järgi — kuni 5 aastani.

8. Omastamine ja raiskamine.

(VNFSV KrK § 116.)

Ukraina NSV. KrK § 104 koosneb kahest lõikest; esimene lõige ühtib redaktsioonilt VNFSV KrK-ga, kuid kuriteo täideviijana käsitab üksnes ametiisikut; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani.

Teine lõige käsitleb raiskamist, mis on toime pandud vastutava ametiisiku poolt või eriti suureulatuslike omastamistena või raiskamisena. Seega siis erinevalt VNFSV KrK-st, milles § 116 teises lõikes nähakse ette kvalitatiivne tunnus (eriti tähtsad riiklikud väärtused), sätib Ukraina NSV KrK kvantitatiivse tunnuse — suur ulatus; sanktsioon ühtib VNFSV KrK-ga. Ukraina NSV KrK sisaldab täiendusena § 104¹ — postisaadetiste omastamine või raiskamine (lg. 1), sanktsioon — vabadusekaotus kuni 10 aastani ja (lg. 2) abinõude mitte tarvitusele võtmine postisaadetiste kaitseks, mille tulemuseks oli nende kaotsimine; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani.

Valge-Vene NSV. (KrK § 204.) § 204 punkt „a“ ühtib Ukraina NSV KrK § 104 esimese lõikega, § 204 punkt „b“ näeb ette omastamist ja raiskamist vastutava ametiisiku poolt, samuti kui omastamise või raiskamisega kaasnesid rasked tagajärjed või kui neid raiskamisi oli eriti tunduvas ulatuses: sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga mitte alla 3 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta. § 104 märkus võimaldab distsiplinaarvastutust vähetähtsate, mitte üle 25-rublase raiskamiste eest.

Azerbaidžani NSV. KrK § 151 ühtib sisult VNFSV KrK § 116 esimese lõikega; sama paragrahvi teisele lõikele vastav norm puudub. Sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga mitte alla 2 aasta.

Gruusia NSV. KrK § 122 esimene lõige ühtib Ukraina KrK § 104 esimese lõikega. Teine lõige ühtib VNFSV § 116 teise lõikega, kuid sisaldab peale kvalitatiivse ka kvantitatiivse tunnuse: eriti suureulatuslik raiskamine. Sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga mitte alla 3 aasta ühes vara konfiskeerimisega või ilma selleta.

Armeenia NSV. KrK § 142 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 148 esimene lõige ühtib Ukraina KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga kuni 5 aastat ametist vallandamisega. Teine lõige: „Samad teod, mis on sooritatud erilisi volitusi omava ametiisiku poolt, samuti nende sooritamise korral erilise alatusega või eriti tähtsate riiklike väärtuste omastamisega.“ Sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 3 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega.

Turkmeeni NSV. KrK § 112 ühtib VNFSV KrK-ga. Sanktsioon esimeses lõikes — vabadusekaotus kuni 5 aastani. Sanktsioon teises lõikes — vabadusekaotus kuni 10 aastani ühes vara konfiskeerimisega.

Tadžiki NSV. KrK § 141. Selle paragrahvi esimene ja teine lõige ühtivad Uzbeki NSV KrK §-ga 148. Kolmas lõige käsitleb postisaadetiste omastamist; sanktsioon viitab esimesele ja teisele lõikele. Neljas lõige käsitleb toidu- ja söödateravilja kulutuste plaani teadvalt suurendamist; sanktsioon — vabadusekaotus tähtajaga kuni 6 aastat.

9. Altkäemaksu võtmine.

(VNFSV KrK § 117.)

Ukraina NSV. KrK § 105 ühtib VNFSV KrK-ga; teise löike sanktsioonis öeldakse: ühes konfiskeerimisega või ilma selleta.

Valge-Vene NSV. KrK § 207 ühtib VNFSV KrK-ga; § 207 esimese löike (punkt „a“) sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 6 kuu, sama paragrahvi teise löike (punkt „b“) sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 5 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta.

Azerbaidžani NSV. KrK § 152 ühtib VNFSV KrK-ga; teise löike sanktsioon — vabadusekaotus mitte all 3 aasta koos vara täieliku või osalise konfiskeerimisega.

Gruusia NSV. KrK § 123 esimene lõige ühtib VNFSV KrK-ga, teise lõikesse on võetud veel üks kvalifitseeriv tunnus: „kui altkäemaksu tulemusena tekitati või võidi tekitada riigile tunduvat kahju“; teise löike sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 3 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta.

Armeenia NSV. KrK § 143 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 149 ühtib VNFSV KrK-ga; esimese löike sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani; teise löike sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 2 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega.

Turkmeeni NSV. KrK § 113 ühtib VNFSV KrK-ga; esimese löike sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani. Teise löike sanktsioon — vabadusekaotus kuni 10 aastani ühes vara konfiskeerimisega.

Tadžiki NSV. KrK § 142 ühtib VNFSV KrK-ga; esimese löike sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastani.

10. Altkäemaksu andmine.

(VNFSV KrK 118.)

Ukraina NSV. KrK § 106 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 2 aastani. Märkus näeb ette vastutusest vabanemise, kui on tõendatud altkäemaksu väljapressimine või „kui nad vabatahtliku ja õigeaegse avaldusega aitavad kaasa altkäemaksu asja paljastamisele“.

Valge-Vene NSV. (KrK § 208). § 208 punkt „a“ ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 6 kuu; punkt „b“ käsitleb samu tegusid raskendavatel asjaoludel: varem altkäemaksu eest karistatud olemine või korduv altkäemaksu võtmine; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 5 aasta ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta. Märkus ühtib mõttelt VNFSV KrK-ga.

Azerbaidžani NSV. KrK § 153 ühtib VNFSV KrK-ga.

Gruusia NSV. KrK § 124 ühtib VNFSV KrK-ga. Märkus ühtib redaktsiooniliselt Ukraina NSV KrK-ga.

Armeenia NSV. KrK § 144 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 150 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 5 aastani ühes vara täieliku või osalise konfiskeerimisega või ilma selleta. Märkus sisaldab VNFSV ja UNSV KrK-s ettenähtud tunnused.

Turkmeeni NSV. KrK § 114 ühtib VNFSV KrK-ga.

Tadžiki NSV. KrK § 143 ühtib Uzbeki NSV KrK-ga; sanktsioon ei näe ette konfiskeerimist.

11. Altkäemaksu provokatsioon.

(VNFSV KrK § 119.)

Ukraina NSV. KrK § 107 käsitleb ainult altkäemaksu andmise provokatsiooni; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 2 aastani.

Valge-Vene NSV. KrK § 209 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla 6 kuu.

Azerbaidžani NSV. KrK § 154 ühtib VNFSV KrK-ga.

Gruusia NSV. KrK § 125 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus mitte alla ühe aasta.

Armeenia NSV. KrK § 145 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 151 ühtib Ukraina KrK-ga.

Turkmeeni NSV. KrK § 115 ühtib VNFSV KrK-ga; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 10 aastani.

Tadžiki NSV. KrK § 144 ühtib Ukraina KrK-ga.

12. Teenistusosalane võltsimine.

(VNFSV KrK § 120.)

Ukraina NSV. KrK § 108 ühtib põhiliselt VNFSV KrK-ga.

Valge-Vene NSV. KrK § 210 — „Ametiisiku poolt teadvalt ebaõigete andmete sissekandmine ametlikesse dokumentidesse või raamatutesse, ümbertegemine, puhastamine, samuti dokumentidesse ebaõige kuupäeva märkimine (võltsimine) tunnuste esinemisel, mis on ette nähtud § 195 teises lõikes — toob enesega kaasa vabadusekaotuse kuni 3 aastani“.

Peale selle sisaldab koodeks § 210-a, mis näeb ette ametiisiku poolt ebaõigete andmete esitamise Riigipangale ja teistele krediitasutustele finantsplaani täitmise, kaupade olemasolu ja teiste andmete kohta; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastani.

Azerbaidžani NSV. KrK § 155 ühtib VNFSV KrK-ga.

Gruusia NSV. KrK § 126 ühtib VNFSV KrK-ga.

Armeenia NSV. KrK § 146 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 152 ühtib VNFSV KrK-ga. Sanktsioon on §-i esimese lõike järgi — vabadusekaotus kuni 3 aastani.

Turkmeeni NSV. KrK § 116 ühtib VNFSV KrK-ga. Puudub osutus omakasu motiividele. Selle asemel Turkmeeni NSV KrK §-s 104 ettenähtud tunnuste esinemisel — vabadusekaotus kuni 5 aastani, nende tunnuste puudumisel — distsipliinaarkaristus. Peale selle sisaldab koodeks § 116¹ — ebaõigete andmete esitamine kontraheeritud ja seemendatud puuvilla-pindala kohta; sanktsioon — vabadusekaotus kuni 2 aastani.

Tadžiki NSV. KrK § 145 ühtib VNFSV KrK-ga.

13. Avaldamisele mittekuuluvate andmete avaldamine.

(VNFSV KrK § 121.)

Ukraina NSV. KrK § 109 ühtib VNFSV KrK-ga; välja on jäetud sõna „avaldamine“; vabadusekaotuse kõrgeim määr — 2 aastat.

Valge-Vene NSV. KrK § 211 näeb ette mitteavaldamisele kuuluvate andmete teatamise või edasiandmise Valge-Vene KrK § 195 teise löike tunnuste esinemisel. Sanktsioon — vabadusekaotus kuni 3 aastani.

Azerbaidžani NSV. KrK § 156 ühtib VNFSV KrK-ga.

Gruusia NSV. KrK § 127 ühtib sisult ja sanktsioonidelt VNFSV KrK-ga.

Armeenia NSV. KrK § 147 ühtib VNFSV KrK-ga.

Uzbeki NSV. KrK § 153 ühtib VNFSV KrK-ga; vabadusekaotuse ülempiiriks — 2 aastat.

Turkmeeni NSV. KrK § 117 ühtib VNFSV KrK-ga; esimeses lõikes viitab §-s 104 ettenähtud tunnustele; teises lõikes — samad teod ilma nende tunnusteta.

Tadžiki NSV. KrK § 146 ühtib VNFSV KrK-ga.

Sisukord.

	Lk.
1. ptk. Ametialased kuriteod ja ametiisikud	3
Sissejuhatus	3
1. Ametialase kuriteo mõiste	4
2. Ametiisiku mõiste	4
2. ptk. Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitus	7
3. ptk. Võimuliialdus või teenistuslike volituste ületamine	19
4. ptk. Võimutegevusetus ja lohakus	22
5. ptk. Võimukuritarvituse, liialduse ja tegevusetuse rasked liigid	28
6. ptk. Võimu diskrediteerimine	29
7. ptk. Õigusemõistmisele mittevastava otsuse või määruse tege-	
mine	31
8. ptk. Ebaseaduslik kinnipidamine, sundtoomine ja ülekuula-	
mine	33
9. ptk. Omastamine ja raiskamine	35
10. ptk. Altkäemaks	41
11. ptk. Teenistuslane võltsimine	46
12. ptk. Avaldamisele mittekuuluvate andmete avaldamine	48
Lisa. Liiduvabariikide kriminaalkoodeksite ametialaseid	
kuritegusid käsitlevate paragrahvide võrdlusülevaade	49

Eksitavaid trükivigu.

Lk. 5, 18. rida alt on «organisatsiooniliste majanduslike», peab olema «organisatsiooniliste, majanduslike».

Lk. 14, viimane rida on «kvalifitseerib», peab olema «kvalifitseerida».

Lk. 16, 16. rida ülalt on «kogemuste», peab olema «kogenematuse».

Tõlkinud H. Kenn.

MB 00426.

Vastutav toimetaja H. Kadari. Tehniline toimetaja R. Taru. Ladumisele antud 20. XII 1945. Trükkimisele antud 6. II 1946. Paberi kaust 56×79. 1/16. Trükipoognaid 3³/₄. Autoripoognaid 3,3. Arvestuspoognaid 3,3. Laotihedus trpg. 40000. Tiraaz 3200. Trükikoja tellimus nr. 2127. Trükikoda „Tartu Kommunist“, Tartu, Ülikooli 21/23. Hind rbl. 4.—

Г. Р. Смолицкий, Должностные преступления.
На эстонском языке. Эгосиздат „Научная Литература“, Тарту.

Rbl. 4.—